

משנה • חמ"ד

מסכת מגילה

כיתה ז' • מחוון למורה

לְיִהוּדִים הֵיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשֵׁשׁ וִיקָר

(אסתר ח, טז)

מסכת מגילה

מבוא – למורה

מחוון זה מלווה את חוברת העבודה במסכת מגילה לכיתה ז'. הוא בנוי בדיוק לפי סדר היחידות בחוברת, ובכל יחידה מופיעות התשובות במקומן – בתוך הטבלאות, בשורות התשובה ובמשימות ההשלמה. בשאלות פתוחות מופיעה תשובה לדוגמה. יש לקבל כל תשובה נכונה ומנומקת גם אם היא מנוסחת אחרת. בשאלות «המשנה בחיינו» התשובה אישית, והדוגמה באה רק לכוון.

מבנה החוברת

נושאים עיקריים	פרק
זמני קריאת המגילה, עיר וכרך, אדר ראשון ושני, «אין בין» – יום טוב ושבת, ספרים ותפילין ומזוזות	פרק ראשון – מגילה נקראת
סדר הקריאה, כתב ולשון, בן עיר ובן כרך, זמני מצוות ביום ובלילה	פרק שני – הקורא למפרע
קדושת בית הכנסת ותשמישי קדושה, ארבע פרשיות, קריאות המועדים	פרק שלישי – בני העיר
דיני קריאת התורה וההפטרה, מספר העולים, פורס על שמע ועובר לפני התיבה	פרק רביעי – הקורא עומד

שווה לדעת

מומלץ ללמוד את המשנה יחד בכיתה בקול, ורק לאחר מכן לגשת לפניות הלימוד. תרשים כאמד"ט (כותרת • אומר • מקרה • דין • טעם) הוא המיומנות המרכזית של תכנית הלימודים, וכדאי לתרגל אותו בעל פה לפני הכתיבה.

הצעה לשימוש בחוברת

כל יחידה בנויה כך שאפשר ללמד אותה בשיעור אחד או שניים: פתיחה וקריאת המשנה, מילון המשנה ותרשים כאמד"ט, שאלות ההבנה ועיון בברטנורה – ולבסוף פינת «המשנה בחיינו» או «חושבים לעומק», המתאימה לדיון בכיתה או לשיעורי בית. בסוף כל פרק יש דף חזרה, ולמבחנים, לדפי העבודה ולמאגר השאלות יש מחוונים נפרדים.

מסכת מגילה

תוכן העניינים

3	פרק ראשון – מגילה נקראת • משניות א–יא
4	מתי קוראים את המגילה?
8	יום הכניסה – כיצד?
12	עיר גדולה ושנה מעוברת
16	אין בין – שבת, יום טוב ונדרים
19	אין בין – טומאה וטהרה, ספרים ותפילין
22	אין בין – כהן גדול, במות, שילה וירושלים
25	חזרה – פרק ראשון
28	פרק שני – הקורא למפרע • משניות א–ו
29	איך קוראים את המגילה?
32	בן עיר ובן כרך • מי כשר לקרוא?
34	כל היום כשר, כל הלילה כשר
36	חזרה – פרק שני
38	פרק שלישי – בני העיר • משניות א–ו
39	קדושת בית הכנסת – מכירה וקנייה
43	כבוד בית הכנסת
46	ארבע פרשיות
49	קריאת התורה במועדים
53	חזרה – פרק שלישי
55	פרק רביעי – הקורא עומד • משניות א–י
56	כמה עולים לתורה?
59	דברים שבקדושה וסדר הקריאה
62	המפטיר והקטן
65	נשיאת כפיים ושליח הציבור
68	נוסחים שאין אומרים, ופרשיות שאין מתרגמים
71	חזרה – פרק רביעי

פרק ראשון – מגילה נקראת • משניות א–יא

פרק ראשון – מגילה נקראת

מתי קוראים את המגילה?

לשון המשנה

מגילה נקראת באחד עשר, בשנים עשר, בשלשה עשר, בארבעה עשר, בחמשה עשר; לא פחות ולא יותר. כרפין המקפין חומה מימות יהושע בן נון, קורין בחמשה עשר. כפרים ועירות גדולות, קורין בארבעה עשר; אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה:
(מסכת מגילה, פרק א', משנה א')

מילון המשנה

לא פחות ולא יותר	אין קוראים לפני י"א באדר, ואין קוראים אחרי ט"ו באדר
כרפין	ערים גדולות וחשובות
המקפין חומה	שיש חומה מסביב להן
כפרים	יישובים קטנים
ועירות גדולות	ערים שאינן מוקפות חומה מימות יהושע
מקדימין	קוראים מוקדם יותר, לפני י"ד
יום הכניסה	יום שני או חמישי, שבו בני הכפרים נכנסים לעיר

תרשים כאמד"ט

מלאו את התרשים לפי שלושת חלקי המשנה (הטעם – לפי הברטנורא).

כותרת	אומר	מקרה	דין	טעם
זמני קריאת המגילה	סתם משנה	כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון	קוראים בט"ו באדר	כמו בשושן, וכדי לחלוק כבוד לארץ ישראל
זמני קריאת המגילה	סתם משנה	כפרים ועיירות גדולות	קוראים בי"ד באדר	«היהודים הפרזים» עושים את יום י"ד
זמני קריאת המגילה	סתם משנה	כפרים	מותר להם להקדים ליום הכניסה	הם נכנסים לעיר בשני ובחמישי, ולא הטריחו אותם לבוא שוב

מבינים את המשנה

1. בכמה ימים כשרה קריאת המגילה? ב **חמישה** ימים – מיום **י"א** עד יום **ט"ו** באדר.

2. מה בא ללמד אותנו הביטוי «לא פחות ולא יותר»?

תשובה: שאין קוראים לפני י"א באדר (פחות) ואין קוראים אחרי ט"ו באדר (יותר) – רק בחמשת הימים האלה.

3. השלימו: בני הכרכים המוקפים חומה קוראים ב **ט"ו** באדר. בני הכפרים והעיירות הגדולות קוראים ב **י"ד** באדר.

4. לפי המשנה, מי רשאי להקדים את הקריאה, ולאיזה יום? **הכפרים** מקדימים ל **יום הכניסה**.

5. למשנה חשוב מתי הייתה העיר מוקפת חומה. מה הדין בכל מקרה? (הסתייעו בברטנורא)

המקרה	מתי קוראים?
עיר שהייתה מוקפת חומה בימי יהושע, וחומתה נהרסה מזמן	ט"ו
עיר שבנו סביבה חומה רק בימי מרדכי ואסתר	י"ד
עיר חדשה, גדולה ויפה, שבנו לה חומה בימינו	י"ד

6. לפי המשנה יש חמישה ימי קריאה, אבל בני הכרכים קוראים רק בט"ו ובני העיירות רק בי"ד. מי קורא, אם כן, בי"א, בי"ב ובי"ג?

תשובה: בני הכפרים, כשהם מקדימים ליום הכניסה – יום שני או חמישי שלפני י"ד, שיכול לחול בי"א, בי"ב או בי"ג.

עיון בברטנורא

ברטנורא

מימות יהושע בן נון קורין בט"ו – ותקנו שהכרכים המוקפים חומה מימות יהושע אע"פ שאין להם חומה עכשיו יקראו בט"ו כמו שושן, כדי לחלוק כבוד לא"י שהיתה חרבה בימי מרדכי ואסתר
מימות יהושע בן נון קורין בט"ו – ולפי שיהושע התחיל להלחם בעמלק תחלה... לפיכך הזכירו מימות יהושע

7. איזה קושי פותר הברטנורא? (רמז: הנס קרה בשושן, בימי אחשורוש.)

תשובה: קשה: מדוע קובעים את הדין לפי חומה מימות יהושע ולא מימות אחשורוש, כשהנס היה בשושן? הברטנורא מבאר: כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל, שהייתה חרבה בימי מרדכי ואסתר.

8. כיצד הדין הזה «חלוק כבוד» לארץ ישראל?

תשובה: ערי ארץ ישראל שהיו מוקפות חומה מימות יהושע קוראות בט"ו כמו שושן, אף שבימי הנס היו חרבות. כך הן נחשבות לכרכים חשובים, ויש זכרון לארץ ישראל בנס של פורים.

9. מדוע נבחר דווקא יהושע? כי יהושע היה הראשון שנלחם בעמלק – והמן היה מזרע עמלק.

ברטנורא

אלא שהכפרים מקדימין – שהכפרים נתנו להם רשות להקדים קריאתן ליום הכניסה יום ב' בשבת שלפני י"ד, או ה' בשבת, שהן יום הכניסה שהכפרים מתכנסים בעיירות למשפט
אלא שהכפרים מקדימין – ולא הטריחום חכמים לחזור ולבא ביום י"ד, כדי שיהיו פנויים ביום פורים להספיק צרכי סעודת פורים לבני העיירות

10. מה מבאר הברטנורא? מהו «יום הכניסה»? יום שני או יום חמישי שלפני י"ד, שבו בני הכפרים נכנסים לעיירות למשפט.

11. מדוע לא ביקשו חכמים מבני הכפרים לבוא שוב לעיר בי"ד?

תשובה: כדי שבפורים עצמו יהיו פנויים להביא ולספק את צרכי סעודת פורים לבני העיירות.

זוגות מתאימים

הסבר	מושג
● יום שני או חמישי שלפני י"ד	● כרך
● יישוב קטן, שבניו נכנסים לעיר	● עיר גדולה
● עיר מוקפת חומה מימות יהושע בן נון	● כפר
● הימים שבהם אין קוראים את המגילה	● יום הכניסה

● עיר שאינה מוקפת חומה מימות יהושע

● יום הקריאה בעיירות הגדולות

● י"ד באדר

● י' באדר וט"ז באדר

תשובה: כרך – עיר מוקפת חומה מימות יהושע בן נון • עיר גדולה – עיר שאינה מוקפת חומה מימות יהושע • כפר – יישוב קטן, שבניו נכנסים לעיר • יום הכניסה – יום שני או חמישי שלפני י"ד • י"ד באדר – יום הקריאה בעיירות הגדולות • י' באדר וט"ז באדר – הימים שבהם אין קוראים את המגילה

המשנה בחיינו

חכמים הקלו על בני הכפרים, כדי שבפורים יוכלו לדאוג לסעודה של אחרים. כך כל אחד שומר על המצווה – וגם עוזר לחברו לשמח.

12. תנו דוגמה מחייכם: מתי ויתרתם או התאמתם את עצמכם, כדי שאחרים יוכלו לשמח או לקיים מצווה?

תשובה: תשובה אישית. לדוגמה: עזרתי להכין משלוחי מנות לשכנים מבוגרים, או ויתרתי על תור כדי שחבר יספיק להגיע לקריאת המגילה.

שווה לדעת

בימינו קוראים את המגילה בי"ד באדר, ובירושלים – שהייתה מוקפת חומה מימות יהושע – בט"ו באדר, «שושן פורים». הברטנורא (על משנה ב) כותב שבזמן הזה אין מקדימים ליום הכניסה, וקוראים את המגילה רק בזמנה.

במשפט אחד

המגילה נקראת בחמישה ימים: הכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בט"ו, הכפרים והעיירות בי"ד, והכפרים רשאים להקדים ליום הכניסה.

הערות למורה

פרק ראשון – מגילה נקראת

יום הכניסה – כיצד?

לשון המשנה

כיצד? חל להיות יום ארבעה עשר בשני - כפרים ועירות גדולות קורין בו ביום, ומקפות חומה למחר. חל להיות בשלישי או ברביעי - כפרים מקדימין ליום הכניסה, ועירות גדולות קורין בו ביום, ומקפות חומה למחר. חל להיות בחמישי - כפרים ועירות גדולות קורין בו ביום, ומקפות חומה למחר. חל להיות ערב שבת - כפרים מקדימין ליום הכניסה, ועירות גדולות ומקפות חומה קורין בו ביום. חל להיות בשבת - כפרים ועירות גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה, ומקפות חומה למחר. חל להיות אחר השבת - כפרים מקדימין ליום הכניסה, ועירות גדולות קורין בו ביום, ומקפות חומה למחר:

(מסכת מגילה, פרק א', משנה ב')

מילון המשנה

איך? (המשנה באה להסביר את מה שנאמר במשנה הקודמת)	כיצד
יצא, נפל ביום (בשבוע)	חל להיות
באותו יום עצמו - בי"ד	בו ביום
ביום שאחריו - בט"ו	למחר
יום שישי	ערב שבת
יום ראשון	אחר השבת

מבינים את המשנה

המשנה פותחת במילה «כיצד?». היא מסבירה כיצד מתקיים מה שנאמר במשנה א: «אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה».

1. לוח הקריאה: השלימו בכל משבצת את היום בשבוע ואת התאריך שבו קוראים (יום הכניסה הוא שני או חמישי).

י"ד באדר חל ב...	כפרים	עיירות גדולות	מוקפות חומה
יום שני	שני, י"ד	שני, י"ד	שלישי, ט"ו
יום שלישי	שני, י"ג	שלישי, י"ד	רביעי, ט"ו
יום רביעי	שני, י"ב	רביעי, י"ד	חמישי, ט"ו
יום חמישי	חמישי, י"ד	חמישי, י"ד	שישי, ט"ו
ערב שבת (שישי)	חמישי, י"ג	שישי, י"ד	שישי, י"ד
שבת	חמישי, י"ב	חמישי, י"ב	ראשון, ט"ו
אחר השבת (ראשון)	חמישי, י"א	ראשון, י"ד	שני, ט"ו

2. כאשר י"ד חל בשני או בחמישי, גם בני הכפרים קוראים «בו ביום». מדוע אינם צריכים להקדים?

תשובה: כי היום הזה עצמו הוא יום הכניסה - בו ממילא הם נכנסים לעיר, ואין צורך להקדים.

3. באיזה מקרה בני המוקפות חומה אינם קוראים בט"ו, אלא מקדימים ל"ד? כשי"ד חל בערב שבת (וט"ו חל בשבת).

4. באיזה מקרה גם בני העיירות הגדולות מקדימים ליום הכניסה? כשי"ד חל בשבת.

5. מה הוא התאריך המוקדם ביותר שבו קוראים את המגילה? י"א באדר. מתי זה קורה? כשי"ד חל באחד בשבת - יום ראשון

תרשים כאמד"ט

מלאו את התרשים לשני המקרים «המיוחדים» במשנה.

כותרת	אומר	מקרה	דין	טעם
קריאת המגילה כשט"ו חל בשבת	סתם משנה	י"ד חל בערב שבת	העיירות והמוקפות חומה קוראים בו ביום (י"ד), הכפרים מקדימים לחמישי	אין קוראים מגילה בשבת, ואין לאחר לט"ז - «ולא יעבור»
קריאת המגילה כשי"ד חל בשבת	סתם משנה	י"ד חל בשבת	הכפרים והעיירות מקדימים ליום הכניסה, המוקפות חומה - למחר (ט"ו)	אין קוראים מגילה בשבת, ואין לאחר אחרי הזמן

עיון בברטנורה

ברטנורה

חל להיות - שאין קריאת מגילה בשבת, גזירה שמא יטלנה בידו ויעבירנה ד' אמות ברשות הרבים, ואם יאחרנה עד אחד בשבת הוה ליה י"ו, ואמר קרא ולא יעבור

6. מה מבאר הברטנורא? מדוע חכמים לא תיקנו לקרוא את המגילה בשבת?

תשובה: גזירה: אדם עלול לקחת את המגילה בידו וללכת איתה אל מי שיודע לקרוא, ולהעביר אותה ארבע אמות ברשות הרבים – וזה חילול שבת.

7. כשט"ו חל בשבת, מדוע בני הכרכים אינם מאחרים את הקריאה ליום ראשון?

תשובה: כי יום ראשון הוא ט"ז באדר, וכתוב «ולא יעבור» – אין לקרוא אחרי זמנה.

ברטנורא

חל להיות – אבל בזמן הזה שהעם מסתכלין בקריאת המגילה ומונים ממנה שלשים יום לפסח... לפיכך אין קורין אותה אלא בזמנה

8. איזה קושי פותר הברטנורא? בימינו אין מקדימים ליום הכניסה. מה הסכנה שחשש לה?

תשובה: העם מונה שלושים יום מקריאת המגילה עד פסח. אם הכפרים יקדימו את הקריאה, הם יחשבו שפסח מגיע מוקדם, וכך יסיימו את פסח מוקדם מדי ויאכלו חמץ בימים האחרונים של פסח.

אמת או טעות? + תיקון

המשפט	אמת / טעות	תיקון
כשי"ד חל בשבת, בני המוקפות חומה קוראים ביום שישי.	<u>טעות</u>	<u>קוראים למחר – ביום ראשון, ט"ו</u>
כשי"ד חל בערב שבת, המוקפות חומה קוראים בו ביום.	<u>אמת</u>	<u>=</u>
כשי"ד חל ביום שלישי, הכפרים קוראים ביום רביעי.	<u>טעות</u>	<u>מקדימים ליום הכניסה – יום שני</u>
לפי המשנה, יש מצב שבו הכפרים והעיירות קוראים באותו יום.	<u>אמת</u>	<u>=</u>
לפי הברטנורא, בזמן הזה הכפרים קוראים ביום הכניסה.	<u>טעות</u>	<u>בזמן הזה קוראים רק בזמנה</u>

חושבים לעומק

9. כשי"ד חל בשבת, המשנה אינה דוחה את הקריאה ליום ראשון, אלא מקדימה ליום חמישי. מה המשנה למדת אותנו על חשיבות הזמן בקיום מצווה?

תשובה: מצווה שיש לה זמן – משתדלים לקיים אותה בזמנה. אם אי אפשר, עדיף להקדים מאשר לאחר ולהחמיץ את זמנה («ולא יעבור»).

שווה לדעת

כשט"ו חל בשבת, בירושלים קוראים את המגילה ביום שישי (י"ד). הברטנורא כותב שבשבת עצמה קוראים בתורה «ויבא עמלק», ומפטירים «פקדתי». את סעודת פורים, לפי הירושלמי שמביא הברטנורא, עושים אחרי השבת. לכן מכונה פורים כזה בירושלים «פורים המשולש» – שלושה ימים.

במשפט אחד

משנה ב מבארת לכל יום בשבוע מתי קוראים, ובכל מקרה שומרים שלא לקרוא בשבת ושלא לאחר אחרי ט"ו.

הערות למורה

פרק ראשון – מגילה נקראת

עיר גדולה ושנה מעוברת

לשון המשנה

איזו היא עיר גדולה? כל שיש בה עשרה בטלנים. פחות מכאן, הרי זה כפר. באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין. אבל זמן עצי כהנים, ותשעה באב, וחגיגה, והקהל – מאחרין ולא מקדימין. אף על פי שאמרו מקדימין ולא מאחרין, מתרין בהספד ובתעניות ומתנות לאביונים. אמר רבי יהודה: אימתי? מקום שנכנסין בשני ובחמישי. אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי, אין קורין אותה אלא בזמנה:

(מסכת מגילה, פרק א', משנה ג')

לשון המשנה

קראו את המגלה באדר הראשון, ונתעברה השנה, קורין אותה באדר השני. אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגלה ומתנות לאביונים:

(מסכת מגילה, פרק א', משנה ד')

מילון המשנה

בטלנים	אנשים שפנויים מעבודה כדי להיות תמיד בבית הכנסת
מאחרין	דוחים ליום שאחרי
עצי כהנים	ימים שבהם משפחות הביאו עצים למזבח שבמקדש
חגיגה	קרבן שמביאים ברגל
הקהל	מעמד שבו המלך קרא בתורה לפני כל העם
בזמנה	בזמן הרגיל שלה – י"ד או ט"ו
ונתעברה השנה	הוסיפו לשנה חודש – «אדר שני»

תרשים כאמד"ט

כותרת	אומר	מקרה	דין	טעם
הגדרת עיר גדולה	סתם משנה	עיר שיש בה עשרה בטלנים	עיר גדולה; פחות מכאן - כפר	יש בה תמיד מניין בבית הכנסת
מתי מקדימים ליום הכניסה	רבי יהודה	מקום שאין נכנסים בו בשני ובחמישי	אין קוראים אלא בזמנה	אין להם יום כניסה
מגילה בשנה מעוברת	סתם משנה	קראו באדר ראשון ונתעברה השנה	קוראים שוב באדר שני	סומכים גאולה לגאולה - פורים סמוך לפסח

מבינים את המשנה

- איזו היא עיר גדולה? כל עיר שיש בה עשרה בטלנים. ואם יש בה פחות מכך? הרי זה כפר.
- מה הקשר בין «עשרה בטלנים» לבין תפילה בבית הכנסת? (רמז: כמה אנשים צריך כדי להתפלל במניין?)
תשובה: בעשרה אנשים יש מניין. כשיש עשרה בטלנים שנמצאים תמיד בבית הכנסת, יש בעיר מניין קבוע לתפילה ולקריאת המגילה ברוב עם.
- המשנה אומרת: «מִתְּרִין בְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִיּוֹת». על איזה יום מדובר, ומדוע מותר בו להספיד ולהתענות?
תשובה: על היום שבו הקדימו לקרוא (יום הכניסה). הוא אינו פורים באמת - פורים הוא ב"ד או בט"ו - ולכן מותר בו בהספד ובתענית. ומתנות לאביונים נותנים כבר ביום הקריאה.
- קראו את המגילה באדר, ואחר כך בית הדין עיבר את השנה. מה עושים? קוראים אותה שוב באדר השני.
- לפי משנה ד, מהם שני הדברים שעושים רק באדר השני? קריאת המגילה ו מתנות לאביונים.

מה ההבדל?

השוו בין שתי קבוצות הזמנים שבמשנה ג (הטעם - לפי הברטנורא).

מקדימין ולא מאחרין	מקדימין ולא מאחרין	מאחרין ולא מקדימין
באילו זמנים?	<u>זמני קריאת המגילה</u>	<u>עצי כהנים, תשעה באב, חגיגה, הקהל</u>
מה עושים כשהזמן חל בשבת?	<u>קוראים יום או ימים לפני כן</u>	<u>דוחים למחר - ליום ראשון</u>
מדוע?	<u>אסור לאחר את המגילה - «ולא יעבור»</u>	<u>לפני הזמן עוד לא חלה החובה; ופורענות (תשעה באב) לא מקדימים</u>

עיון בברטנורא

ברטנורא

עשרה בטלנין – של בית הכנסת, שבטלים ממלאכתן ונוזנים משל צבור כדי להיות מצויין תמיד בשעת התפילה בבהכ"נ

6. מה מבאר הברטנורא? מי הם הבטלנים? אנשים שאינם עובדים, והציבור דואג למזונם, כדי שיהיו תמיד בבית הכנסת בשעת התפילה.

ברטנורא

ולא מקדימין – ותשעה באב, דאקדומי פורענותא לא מקדמינן

7. מה פירוש «דאקדומי פורענותא לא מקדמינן»? מדוע תשעה באב שחל בשבת נדחה ליום ראשון ולא מוקדם ליום שישי?

תשובה: פורענות – יום של צער ואבל – אין מקדימים. לא ממהרים להביא על עצמנו את יום האבל, ולכן דוחים את הצום ליום ראשון.

ברטנורא

אין בין אדר ראשון לאדר שני וכו' – אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים, הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין

8. לפי הברטנורא, מה הדין בהספד ובתענית בי"ד ובט"ו של אדר הראשון? אסור – לענין הספד ותענית אדר ראשון ואדר שני שווים

מחלוקת במשנה?

רבי יהודה שואל: «אימתי?» – מתי מקדימים ליום הכניסה?

מי אומר?	מה דעתו?	נימוק/סברה
סתם משנה (משנה א)	<u>הכפרים מקדימים ליום הכניסה</u>	<u>מקלים על בני הכפרים, שנכנסים לעיר בשני ובחמישי</u>
רבי יהודה	<u>רק מקום שנכנסים בו בשני ובחמישי מקדים; מקום שאין נכנסים – קורא רק בזמנה</u>	<u>אם אין להם יום כניסה, אין סיבה להקדים</u>

המשנה בחיינו

עשרה בטלנים דאגו שבכל שעה יהיה מניין בבית הכנסת. גם בימינו יש אנשים שמקפידים לבוא ראשונים לתפילה, כדי שהציבור יוכל להתפלל.

9. איך אתם יכולים לתרום לכך שתמיד יהיה מניין או שיעור תורה בבית הכנסת שלכם או בבית הספר?

תשובה: תשובה אישית. לדוגמה: להגיע בזמן לתפילה, להשלים מניין כשחסר, לעזור בסידור הספרים.

שווה לדעת

בלוח שלנו י"ד באדר אינו חל לעולם בשני, ברביעי או בשבת.
היום אנו קוראים לי"ד ולט"ו באדר הראשון «פורים קטן» ו«שושן פורים קטן». אין קוראים בהם את המגילה, אבל אין מספידים ואין מתענים – כמו שכתב הברטנורא.

במשפט אחד

עיר גדולה היא עיר שיש בה עשרה בטלנים; זמני המגילה מקדימים ואינם מאחרים, ובשנה מעוברת קוראים את המגילה באדר השני.

הערות למורה

פרק ראשון – מגילה נקראת

אין בין – שבת, יום טוב ונדרים

בחודש אדר למדנו: «אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא...». מכאן ממשיכה המשנה בשרשרת של השוואות באותו מבנה. כל השוואה מלמדת אותנו דבר אחד: שני הדברים שווים כמעט בכול – וההבדל הוא רק במה שכתוב אחרי המילה «אלא».

לשון המשנה

אין בין יום טוב לשבת, אלא אכל נפש בלבד. אין בין שבת ליום הכפורים, אלא שזה ידונו בידי אדם, וזה ידונו בכרת:

(מסכת מגילה, פרק א', משנה ה')

לשון המשנה

אין בין המוידר הנאה מחברו למדר ממנו מאכל, אלא דריסת הרגל, וכלים שאין עושין בהן אכל נפש. אין בין נדרים לנדבות, אלא שהנדרים חייב באחריותן, ונדבות אינו חייב באחריותן:

(מסכת מגילה, פרק א', משנה ו')

מילון המשנה

אין בין... אלא	אין הבדל בין שני הדברים, חוץ מן הדבר הזה
אכל נפש	הכנת אוכל (בישול, אפייה וכדומה) – מותר ביום טוב ואסור בשבת
ידונו	מי שעובר על האיסור בכוונה (במזיד)
בידי אדם	עונש שבית הדין נותן
בכרת	עונש מידי שמיים
המוידר הנאה מחברו	אדם שנאסר בנדר ליהנות מכל דבר של חברו
דריסת הרגל	כניסה לתוך הבית או השטח של החבר
חייב באחריותן	אם הקרבן אבד – חייב להביא אחר במקומו

תרשים כאמד"ט – משנה ה

מלאו את התרשים. בכל שורה – השוואה אחרת מן המשנה.

כותרת	אומר	מקרה (מה משווים?)	דין (מה ההבדל?)	טעם / הסבר
ההבדלים בין ימים קדושים	סתם משנה	יום טוב לעומת שבת	ביום טוב מותר אכל נפש, ובשבת אסור	בתורה נאמר על יום טוב: «אֲךָ אֲשֶׁר יֹאכַל לֶכֶל נֶפֶשׁ»
	סתם משנה	שבת לעומת יום הכיפורים	בשבת זדונו ביד אדם, וביום הכיפורים זדונו בכרת	בשבת יש מיתת בית דין (ברטנורא)

הערה למורה: הטעם בשורה הראשונה הוא מן הפסוק בשמות יב, טז; הטעם בשורה השנייה מן הברטנורא.

מבנים את המשנה

1. לפי המשנה, ההבדל היחיד בין יום טוב לשבת הוא אכל נפש. כלומר: ביום טוב מותר לבשל ולהכין אוכל, ובשבת אסור.

2. גם בשבת וגם ביום הכיפורים אסור לעשות מלאכה. אם כך, מה ההבדל ביניהם לפי המשנה?

תשובה: ההבדל הוא בעונש של מי שעובר במזיד: בשבת - «זְדוֹנוֹ בְּיַד אָדָם» (עונש של בית דין), וביום הכיפורים - «זְדוֹנוֹ בְּכֶרֶת» (עונש מידי שמיים).

3. שמעון נדר: «הִנָּאת חֲבֵרִי לִי אֶסְוֶה עָלַי». ראובן נדר: «מֵאֲכָל חֲבֵרִי לִי אֶסּוֹר עָלַי». מי מהם אסור להיכנס לחצר של לוי? שמעון. כי זו דריסת הרגל, והיא אסורה רק ל מוֹדֵר הַנָּאָה.

4. לוי רוצה להשאיל לראובן (שנאסר רק במאכל) מגרפה לעבודה בגינה. האם מותר? הסבירו לפי המשנה.

תשובה: מותר. מגרפה היא מן «כִּלִּים שְׂאִין עוֹשִׂין בָּהֶן אֶכֶל נֶפֶשׁ», ולמודר מאכל מותר להשתמש בהם (לפי הברטנורא - במקום שאין משכירים כלים כאלה). רק למודר הנאה אסור.

5. מי שאמר «הֲרִי עָלַי עוֹלָה» - זה נֹדֵר. מי שאמר «הֲרִי זֶ עוֹלָה» - זו נִדְבָה.

6. הבהמה שהפריש לקרבן אבדה. במקרה של נדר הוא חַיֵּב להביא אחרת, ובמקרה של נדבה הוא אינו חַיֵּב.

עיון בברטנורא

ברטנורא

נדר - האומר הרי עלי עולה, ולאחר זמן הפרישה ונאבדה, חייב באחריותה:
נדבה - האומר הרי זו עולה, ונאבדה, אינו חייב באחריותה, שהרי לא קבלה עליו.

7. מה מבאר הברטנורא? הסבירו במילים שלכם: למה בנדר חייב באחריות ובנדבה לא? (רמז: «עלי» לעומת «זו»)

תשובה: מי שאומר «הרי עלי» קיבל על עצמו חובה להביא קרבן, ולכן גם אם הבהמה שהפריש אבדה - החובה עדיין עליו. מי שאומר «הרי זו» התחייב רק על הבהמה הזאת, ולא קיבל עליו חובה; אם אבדה - אינו חייב.

ברטנורא

אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד – ...ואיכא נמי מילי אחרינא שאסורים בשבת ומותרים ביו"ט
אע"פ שאינם צורך אוכל נפש...

8. איזה קושי מעלה הברטנורא על המשנה? האם באמת ההבדל היחיד בין יום טוב לשבת הוא אוכל נפש?

תשובה: הברטנורא אומר שיש עוד דברים שאסורים בשבת ומותרים ביום טוב אף על פי שאינם צורך אוכל נפש (למשל הוצאה לרשות הרבים לפי בית הלל). לכן המשנה הזאת היא כשיטת בית שמאי, והלכה כבית הלל.

מה ההבדל?

השלימו את הטבלה. בטור האחרון כתבו במה שני הדברים שווים.

דבר א	דבר ב	ההבדל היחיד («אֶלָּא...»)	למי מותר / על מי חמור יותר?	במה הם שווים?
יום טוב	שבת	<u>אֶכֶל נֶפֶשׁ</u>	<u>ביום טוב מותר לבשל</u>	<u>שאר המלאכות אסורות בשניהם</u>
שבת	יום הכיפורים	<u>העונש: בידי אדם / כרת</u>	<u>העונש בשבת חמור יותר – מיתת בית דין</u>	<u>אסור לעשות מלאכה בשניהם</u>
מוֹדֵר הַנָּאָה	מוֹדֵר מֵאֶכֶל	<u>דריסת הרגל וכלים שאין עושים בהם אוכל נפש</u>	<u>מודר הנאה חמור יותר</u>	<u>שניהם אסורים לאכול מאוכל החבר</u>
נְדָרִים	נְדָבוֹת	<u>אחריות – אם הקרבן אבד</u>	<u>בנדר חייב באחריות</u>	<u>«בל תֵּאָחֵר» – בשניהם אסור לאחר (ברטנורא)</u>

המשנה בחיינו

המשנה מלמדת שמילה אחת יכולה לשנות הרבה: «עלי» או «זו». מי שמבטיח – צריך לדעת בדיוק מה הוא מקבל על עצמו.

9. חשבו על הבטחה שהבטחתם (לחבר, להורים, למורה). האם הבטחתם «לעשות» – או רק «לנסות»? מה ההבדל באחריות שלכם? כתבו דוגמה.

תשובה: תשובה אישית. למשל: «אמרתי לאחי: אני אחזיר לך את הכדור» – זו התחייבות מלאה, ואם הכדור אבד אני צריך לדאוג לכדור אחר; «אני אנסה לעזור» – התחייבות מצומצמת יותר.

שווה לדעת

המבנה «אין... אֶלָּא...» חוזר במשניות ד–יא שלוש עשרה פעמים!
שימו לב: המשנה מציינת רק את ההבדל – ומכאן אנחנו לומדים שבכל שאר הדברים שני הצדדים שווים.

במשפט אחד

יום טוב ושבת שווים חוץ מאוכל נפש, שבת ויום הכיפורים שווים חוץ מן העונש, מודר הנאה חמור ממודר מאכל רק בדריסת הרגל ובכלים, ונדר שונה מנדבה רק באחריות.

פרק ראשון – מגילה נקראת

אין בין – טומאה וטהרה, ספרים ותפילין

במשנה ז ממשיכה שרשרת ההשוואות בעולם הטומאה והטהרה: התורה קובעת דרגות – יש מצב חמור יותר ומצב קל יותר – וההבדל ביניהם קטן ממה שנראה. במשנה ח נלמד על כתיבת ספרי הקודש, התפילין והמזוזות.

לשון המשנה

אין בין זב הרוֹאֶה שְׁתֵּי רֵאיוֹת לְרוֹאֶה שְׁלֹשׁ, אֶלָּא קֶרֶבָן. אין בין מִצְרַע מְסֻגָּר לְמִצְרַע מְחֻלָּט, אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה. אין בין טְהוֹר מִתּוֹךְ הַסֵּגֶר לְטְהוֹר מִתּוֹךְ הַחֲלֵט, אֶלָּא תִּגְלַחַת וְצִפּוּרִים: (מסכת מגילה, פרק א', משנה ז')

לשון המשנה

אין בין סְפָרִים לְתַפְלִין וּמְזוּזוֹת, אֶלָּא שֶׁהַסְּפָרִים נִכְתָּבִין בְּכָל לָשׁוֹן, וְתַפְלִין וּמְזוּזוֹת אֵינָן נִכְתָּבוֹת אֶלָּא אֲשׁוּרִית. רֶבֶן שֶׁמֶעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵף בְּסְפָרִים, לֹא הִתִּירוּ שֶׁיִּכְתְּבוּ אֶלָּא יוֹנִית: (מסכת מגילה, פרק א', משנה ח')

מילון המשנה

הכחן ראה נגע ועדיין לא ברור אם הוא טמא, ולכן «סָגַר» אותו שבעה ימים כדי לבדוק שוב	מִצְרַע מְסֻגָּר
הכחן קבע בוודאות שהוא טמא	מִצְרַע מְחֻלָּט
גידול שער הראש וקריעת הבגדים – סימני אבל שהמצורע נוהג בהם	פְּרִיעָה וּפְרִימָה
גילוח השער והבאת שתי ציפורים – חלק מתהליך הטהרה של המצורע	תִּגְלַחַת וְצִפּוּרִים
כתב הקודש – האותיות שבהן כתוב ספר התורה	אֲשׁוּרִית
הלשון והכתב של היוונים	יוֹנִית

מבינים את המשנה – משנה ז

במשנה ז שלוש השוואות. בכל אחת – דרגה חמורה ודרגה קלה יותר.

1. בזב יש שתי דרגות. לפי המשנה, ההבדל היחיד ביניהן הוא **קֶרֶבָן**: רק בדרגה החמורה יותר מביאים קרבן.

2. מה ההבדל בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט? ובמה הם שווים (לפי הברטנורא)?

תשובה: ההבדל: רק המצורע המוחלט נוהג «פְּרִיעָה וּפְרִימָה». הם שווים בכך ששניהם טמאים ושניהם נשלחים אל מחוץ למחנה («הא לעבין שלוח וטומאה זה וזה שוין»).

3. מצורע שנטהר: אם היה מוחלט - הוא צריך תגלחת וצפרים. אם היה רק מוסגר - הוא אינו צריך אותן.

4. למה לדעתכם המשנה מלמדת שגם «הקל» וגם «החמור» טמאים? מה זה מלמד על הדרגות בטומאה?

תשובה: שהטומאה עצמה שווה בשתי הדרגות - שניהם טמאים. ההבדל הוא רק בדברים מעטים נוספים (קרבו, פריעה ופרימה, תגלחת וציפורים). כלומר הדרגה החמורה מוסיפה חובות, אבל אינה «יותר טמאה» בכל דבר.

תרשים כאמד"ט - משנה ח

כותרת	אומר	מקרה	דין	טעם (ברטנורא)
<u>כתיבת ספרים, תפילין ומזוזות</u>	<u>תנא קמא</u>	<u>ספרים</u>	<u>נכתבים בכל לשון</u>	<u>בכתב ובלשון של כל אומה</u>
	<u>תנא קמא</u>	<u>תפילין ומזוזות</u>	<u>נכתבות רק אשורית</u>	<u>—</u>
	<u>רבן שמעון בן גמליאל</u>	<u>ספרים</u>	<u>מותר לכתוב רק יוונית (חוץ מאשורית)</u>	<u>«יפת אלהים ליפת וישפן באהלי שם» - יוונית היא הלשון היפה של בני יפת</u>

מחלוקת במשנה

במשנה ח יש מחלוקת. השלימו:

מי אומר?	מה דעתו?	נימוק / סברה
<u>תנא קמא</u>	<u>ספרים נכתבים בכל לשון</u>	<u>חשוב שכל עם יוכל לקרוא את הספרים בלשון</u>
<u>רבן שמעון בן גמליאל</u>	<u>ספרים - רק אשורית או יוונית</u>	<u>לשון יוון היא הלשון היפה של בני יפת - «יפיפותו של יפת» (ברטנורא)</u>

5. נושא המחלוקת: באיזו לשון מותר לכתוב ספרים. על מה אין מחלוקת? על תפילין ומזוזות - כולם מודים שהן נכתבות אשורית בלבד.

הערה למורה: הנימוק בדעת תנא קמא הוא הסבר שלנו (אינו כתוב במשנה), והתלמידים יכולים לנסח סברה אחרת.

עיון בברטנורא

ברטנורא

אלא פריעה ופרימה - הא לענין שלוח וטומאה זה וזה שוין.

6. מה מוסיף הברטנורא על המשנה? למה היה צורך לכתוב זאת?

תשובה: המשנה אמרה רק מה ההבדל; הברטנורא מפרש במה המוסגר והמוחלט שווים - שניהם טמאים ושניהם נשלחים מחוץ למחנה.

ברטנורא

אין נכתבין אלא יונית – ...והלכה כרשב"ג. מיהו בזמן הזה כבר אבד אותו לשון יוני ונשתבש, לפיכך אין כותבין ספרים בזמן הזה אלא בכתב הקודש ובלשון הקודש:

7. כמי פוסק הברטנורא? כרבן שמעון בן גמליאל.

8. אם ההלכה כרשב"ג – למה היום אין כותבים ספר תורה ביוונית? הסבירו לפי הברטנורא.

תשובה: כי הלשון היוונית העתיקה אבדה והשתבשה, ולכן היום כותבים ספרים רק בכתב הקודש ובלשון הקודש.

אמת או טעות? + תיקון

משפט	אמת / טעות	תיקון
מצורע מוסגר אינו טמא, ורק המוחלט טמא.	<u>טעות</u>	<u>שניהם טמאים; ההבדל רק בפריעה ופרימה</u>
מצורע שנטהר מתוך החלט צריך תגלחת וציפורים.	<u>אמת</u>	<u>=</u>
לפי תנא קמא, מזוזה מותר לכתוב בכל לשון.	<u>טעות</u>	<u>תפילין ומזוזות נכתבות רק אשורית</u>
לפי רבן שמעון בן גמליאל, ספרים מותר לכתוב גם ביוונית.	<u>אמת</u>	<u>=</u>

המשנה בחיינו

בתפילין ובמזוזה מקפידים על כל אות – הן נכתבות רק בכתב הקודש, בידי סופר סת"ם.

9. איפה בבית שלכם או בבית הספר אתם פוגשים כתב אשורית? כתבו שתי דוגמאות, ומה אפשר לעשות כדי לשמור על כבודן.

תשובה: למשל: המזוזה בפתח, התפילין, ספר התורה בבית הכנסת. שומרים על כבודן – בודקים את המזוזות והתפילין אצל סופר, מנשקים את המזוזה, לא מניחים אותן במקום מבוזה.

במשפט אחד

מצורע מוסגר ומוחלט שווים בטומאה ובבדלים רק בפריעה ופרימה ובתגלחת וציפורים; ספרים נכתבים בכל לשון (ולרשב"ג – רק ביוונית), ותפילין ומזוזות – רק אשורית.

פרק ראשון – מגילה נקראת

אין בין – כהן גדול, במות, שילה וירושלים

שלוש המשניות האחרונות בפרק עוסקות בעבודת ה' במשכן ובמקדש: מי הוא כהן גדול, היכן הקריבו קרבנות לפני שנבנה בית המקדש, ומה ההבדל בין המשכן בשילה לבין בית המקדש בירושלים.

לשון המשנה

אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרבה בגדים, אלא פר הבא על כל המצות. אין בין כהן משמש לכהן שעבר, אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה:
(מסכת מגילה, פרק א', משנה ט')

לשון המשנה

אין בין כהן גדול לבמה קטנה, אלא פסחים. זה הכלל: כל שהוא נדר ונדב, קרב בכמה; וכל שאינו לא נדר ולא נדב, אינו קרב בכמה:
(מסכת מגילה, פרק א', משנה י')

לשון המשנה

אין בין שילה לירושלים, אלא שבשילה אוכלים קדשים קלים ומעשר שני בכל הרוואה, ובירושלים לפני מן החומה. וכאן וכאן קדשי קדשים נאכלים לפני מן הקלעים. קדשת שילה יש אחריה היתר, וקדשת ירושלים אין אחריה היתר:
(מסכת מגילה, פרק א', משנה י"א)

מילון המשנה

כהן גדול שנמשח בשמן המשחה שעשה משה	כהן משוח בשמן המשחה
כהן גדול שנעשה כהן גדול רק על ידי לבישת שמונת הבגדים, בלי משיחה	מרבה בגדים
הכהן הגדול שעובד עכשיו	כהן משמש
כהן שמילא את מקום הכהן הגדול לזמן מה, ואחר כך חזר הכהן הראשון לתפקידו	כהן שעבר
מזבח שהקריבו עליו מחוץ למשכן ולמקדש, בזמן שהדבר היה מותר	במה
קרוב שאדם מביא מרצונו – בנדר או בנדבה	נדר ונדב
בכל מקום שרואים ממנו את שילה	בכל הרוואה

לפנים מן הקלעים

בתוך חצר המשכן או המקדש

מבינים את המשנה

1. ההבדל היחיד בין כהן משוח לבין מרובה בגדים הוא פר הבא על כל המצות.

2. ההבדל בין כהן משמש לכהן שעבר: רק הכהן המשמש מביא פר יום הכפורים ועשירית האיפה.

3. מה ההבדל בין במה גדולה לבמה קטנה? כתבו גם את הכלל שבמשנה במילים שלכם.

תשובה: ההבדל: פסחים (קרבת חובה שיש להם זמן קבוע) הוקרבו רק בבמה גדולה. הכלל: כל קרבן שאדם מביא מרצונו (נדר ונדבה) קרב גם בבמה קטנה, וקרבן שאינו בא בנדר ובנדבה – אינו קרב בבמה קטנה.

4. יהודה גר בכפר שממנו רואים את שילה, והביא מעשר שני. האם מותר לו לאכול אותו בביתו בזמן שהמשכן עמד בשילה? כן, כי בשילה אוכלים מעשר שני בכל הרואה.

5. ואם היה מביא את המעשר השני לירושלים בזמן בית המקדש – היכן היה עליו לאכול אותו?

תשובה: בירושלים, «לפנים מן החומה» – רק בתוך חומות העיר.

6. במה שילה וירושלים שוות לפי המשנה? קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים בשתיהן.

עיון בברטנורא

ברטנורא

למרובה בבגדים – כהנים ששמשו בבית שני, ואף בבית ראשון מן יאשיהו ואילך שנגנזה צלוחית של שמן המשחה בימיו, ולא היו כהנים גדולים אלא בלבישת הבגדים בלבד:

7. מה מבאר הברטנורא? מתי היו כהנים גדולים «מרובי בגדים», ולמה?

תשובה: בבית שני, וגם בבית ראשון מימי יאשיהו המלך והלאה – כי צלוחית שמן המשחה נגנזה בימיו. לכן לא היה אפשר למשוח את הכהן הגדול, והוא נעשה כהן גדול רק בלבישת הבגדים.

ברטנורא

יש אחריה היתר – כשחרבה שילה הותרו הבמות:

8. איזה קושי פותר הברטנורא? מה פירוש «יש אחריה היתר»?

תשובה: במשנה לא מפורש מה הותר. הברטנורא מבאר: אחרי שחרבה שילה – הותר שוב להקריב בבמות. אבל אחרי שנבחרה ירושלים – לא הותרו הבמות לעולם.

מה ההבדל?

דבר א	דבר ב	ההבדל היחיד («אֵלָא...»)	מי מהם מוסיף?
כהן משוח	מרובה בגדים	<u>פר הבא על כל המצוות</u>	<u>הכהן המשוח</u>
כהן משמש	כהן שעבר	<u>פר יום הכיפורים ועשירית האיפה</u>	<u>הכהן המשמש</u>
במה גדולה	במה קטנה	<u>פסחים (קרבנות חובה עם זמן קבוע)</u>	<u>הבמה הגדולה</u>
שילה	ירושלים	<u>מקום אכילת קדשים קלים ומעשר שני</u>	<u>בשילה - בכל הרואה; בירושלים - רק בתוך החומה</u>

זוגות מתאימים

מושג	הסבר
במה גדולה	● כל מקום שרואים ממנו את שילה
במה קטנה	● המזבח הציבורי בנוב ובגבעון
בכל הרואה	● אחריה לא הותרו הבמות לעולם
קדושת ירושלים	● מזבח פרטי שכל אחד עשה לעצמו

תשובה: במה גדולה - המזבח הציבורי בנוב ובגבעון • במה קטנה - מזבח פרטי שכל אחד עשה לעצמו • בכל הרואה - כל מקום שרואים ממנו את שילה • קדושת ירושלים - אחריה לא הותרו הבמות לעולם

חושבים לעומק

קדושת שילה הייתה לזמן מסוים, אבל קדושת ירושלים «אין אַחֲרֶיהָ הִתֵּר» - היא קדושה לעולם, גם היום, אחרי החורבן.

9. איך אנחנו מראים היום שירושלים עדיין קדושה וחשובה לנו? כתבו שתי דוגמאות מן התפילה או מן המנהגים.

תשובה: למשל: מתפללים כשהפנים לכיוון ירושלים; מזכירים את בניין ירושלים בברכת המזון ובתפילת שמונה עשרה («ולירושלים עירך»); שוברים כוס בחתונה זכר לחורבן; עולים לירושלים ולכותל.

במשפט אחד

בכל זוג - כהן משוח ומרובה בגדים, כהן משמש ושעבר, במה גדולה וקטנה, שילה וירושלים - ההבדל הוא בדין אחד בלבד; וקדושת ירושלים, בניגוד לקדושת שילה, קיימת לעולם.

פרק ראשון – מגילה נקראת

חזרה – פרק ראשון

הפרק הראשון של מסכת מגילה בנוי משני חלקים: בחלק הראשון (משניות א-ג) – מתי קוראים את המגילה בכל מקום. בחלק השני (משניות ד-יא) – שרשרת ארוכה של השוואות «אין ג'ין... אלא...», שהתחילה מאדר ראשון ואדר שני.

זוגות מתאימים – משנה ונושא

הנושא	המשנה
● כהן משוח ומרובה בגדים, כהן משמש ושעבר	● משנה א
● ספרים, תפילין ומזוזות	● משנה ב
● הימים שבהם המגילה נקראת: י"א עד ט"ו	● משנה ג
● שילה וירושלים	● משנה ד
● כיצד? – לפי היום בשבוע שבו חל י"ד	● משנה ה
● עיר גדולה, מקדימין ולא מאחרין	● משנה ו
● במה גדולה ובמה קטנה	● משנה ז
● יום טוב, שבת ויום הכיפורים	● משנה ח
● מוסגר ומוחלט – דרגות בטומאה	● משנה ט
● אדר ראשון ואדר שני	● משנה י
● מודר הנאה, מודר מאכל, נדרים ונדבות	● משנה יא

תשובה: א – הימים שבהם המגילה נקראת: י"א עד ט"ו • ב – כיצד? לפי היום בשבוע שבו חל י"ד • ג – עיר גדולה, מקדימין ולא מאחרין • ד – אדר ראשון ואדר שני • ה – יום טוב, שבת ויום הכיפורים • ו – מודר הנאה, מודר מאכל, נדרים ונדבות • ז – מוסגר ומוחלט • ח – ספרים, תפילין ומזוזות • ט – כהן משוח ומרובה בגדים, כהן משמש ושעבר • י – במה גדולה ובמה קטנה • יא – שילה וירושלים

השלמה ממחסן המילים

מאגר מילים

חֲמִשָּׁה עָשָׂר • יוֹם הַכְּנִיסָה • יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון • עֲשָׂרָה בְּטָלְנִים • מִתְּנֹות לְאַבְיוֹנִים • מֵאַחֲרֵין • אַרְבָּעָה עָשָׂר

א. כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קוראים ב חמשה עשר.

ב. כפרים ועיירות גדולות קוראים ב ארבעה עשר, אלא שהכפרים מקדימים ל יום הכניסה.

ג. עיר גדולה היא עיר שיש בה עשרה בטלנים.

ד. במגילה – מקדימין ולא מאחרין.

ה. ההבדל בין אדר ראשון לאדר שני: קריאת המגילה ו מתנות לאביונים.

לוח השבוע – ביצד?

י"ד באדר חל ביום שני. השלימו מתי קורא כל מקום:

היום שבו קוראים	המקום
<u>יום שני – י"ד (בו ביום)</u>	כפרים
<u>יום שני – י"ד (בו ביום)</u>	עיירות גדולות
<u>יום שלישי – ט"ו (למחר)</u>	כרכים מוקפים חומה

1. ואם י"ד חל בערב שבת – מתי קוראים הכרכים המוקפים חומה, ולמה לא בשבת? (היעזרו בברטנורא למשנה ב)

תשובה: הכרכים קוראים בערב שבת, בי"ד, יחד עם העיירות הגדולות. אין קוראים את המגילה בשבת – גזירה שמא יטלנה בידו ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים; ואי אפשר לאחר ליום ראשון (ט"ז), כי כתוב «וְלֹא יַעֲבֹר».

מי אמר?

הדעה	מי אמר?
מקדימים ליום הכניסה רק במקום שנכנסים בו בשני ובחמישי; במקום אחר קוראים רק בזמנה.	<u>רבי יהודה</u>
ספרים מותר לכתוב, חוץ מאשורית, רק ביוונית.	<u>רבן שמעון בן גמליאל</u>
ספרים נכתבים בכל לשון.	<u>תנא קמא</u>

אמת או טעות? + תיקון

משפט	אמת / טעות	תיקון
תשעה באב שחל בשבת - מקדימים אותו ליום חמישי.	<u>טעות</u>	<u>מאחרין ולא מקדימין - דוחים ליום ראשון</u>
בשבת ויום הכיפורים העונש של מי שעובר במזיד שווה.	<u>טעות</u>	<u>שבת - בידי אדם; יום הכיפורים - כרת</u>
מודר הנאה אסור להיכנס לחצר של חברו.	<u>אמת</u>	<u>=</u>
מצורע מוסגר צריך תגלחת וציפורים כשנטהר.	<u>טעות</u>	<u>רק הטהור מתור החלט</u>
פסחים הוקרבו גם בבמה קטנה.	<u>טעות</u>	<u>רק בבמה גדולה</u>
אחרי שחרבה שילה הותרו הבמות.	<u>אמת</u>	<u>=</u>

טבלת סיכום – «אין בין... אלא...»

השלימו את ההבדל היחיד בכל זוג (משניות ד-יא):

משנה	דבר א	דבר ב	ההבדל היחיד
ד	אדר ראשון	אדר שני	<u>קריאת המגילה ומתנות לאביונים</u>
ה	יום טוב	שבת	<u>אוכל נפש</u>
ה	שבת	יום הכיפורים	<u>זדונו בידי אדם / זדונו בכרת</u>
ו	מודר הנאה	מודר מאכל	<u>דריסת הרגל, וכלים שאין עושים בהם אוכל נפש</u>
ו	נדרים	נדבות	<u>חייב באחריותו / אינו חייב</u>
ז	מצורע מוסגר	מצורע מוחלט	<u>פריעה ופרימה</u>
ח	ספרים	תפילין ומזוזות	<u>ספרים - בכל לשון; תפילין ומזוזות - רק אשורית</u>
ט	כהן משוח	מרובה בגדים	<u>פר הבא על כל המצוות</u>
ט	כהן משמש	כהן שעבר	<u>פר יום הכיפורים ועשירית האיפה</u>
י	במה גדולה	במה קטנה	<u>פסחים</u>
יא	שילה	ירושלים	<u>קדשים קלים ומעשר שני: בכל הרואה / לפנים מן החומה; וקדושת ירושלים אין אחריה היתר</u>

חושבים לעומק

2. למה הקלו חכמים על בני הכפרים והתירו להם להקדים את הקריאה ליום הכניסה? היעזרו בברטנורא למשנה א. מה זה מלמד על דאגת חכמים לעם?

תשובה: בימי שני וחמישי בני הכפרים היו נכנסים לעיירות (לבית הדין או לשמוע קריאת התורה), והם לא היו בקיאים לקרוא בעצמם – היו צריכים שאחד מבני העיר יקרא להם. חכמים לא הטריחו אותם לבוא שוב בי"ד, כדי שיהיו פנויים לספק את צורכי סעודת הפורים לבני העיירות. חכמים דאגו שכל אחד יוכל לקיים את המצווה בלי טורח גדול.

במשפט אחד

הפרק הראשון מלמד מתי קוראים את המגילה בכל מקום, ובשרשרת «אין גין... אלא...» מראה שדברים דומים שונים זה מזה בדין אחד בלבד.

הערות למורה

פרק שני – הקורא למפרע • משניות א–ו

פרק שני – הקורא למפרע

איך קוראים את המגילה?

בפרק הראשון למדנו מתי קוראים את המגילה. בפרק השני נלמד איך קוראים אותה: בסדר, מתוך הכתב, בלשון שמבינים – ובמגילה כשרה.

לשון המשנה

הקורא את המגילה למפרע, לא יצא. קראתה על פה, קראתה תרגום, בכל לשון, לא יצא. אבל קורין אותה ללועזות בלעז. והלועז ששמע אשורית, יצא.
(מסכת מגילה, פרק ב', משנה א')

לשון המשנה

קראתה סרוגין, ומתנמנם, יצא. היה כותב, דורשה, ומגיקה, אם כן לבו, יצא. ואם לאו, לא יצא. היתה כתובה בסם, ובסקרא, ובקומוס ובקנקנתום, על הנזר ועל הדפתרא, לא יצא, עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו.
(מסכת מגילה, פרק ב', משנה ב')

מילון המשנה

למפרע	שלא לפי הסדר: מהסוף להתחלה, או פסוק מאוחר לפני פסוק מוקדם
על פה	בלי לקרוא מתוך הכתב, מהזיכרון
ללועזות	לאנשים שמדברים בשפה זרה (לא עברית)
אשורית	הכתב והלשון של התורה – לשון הקודש
סרוגין	בהפסקות: קורא מעט, עוצר, וממשיך
ומתנמנם	נרדם קצת, חצי ער
כין לבו	התכוון לצאת ידי חובה בקריאה הזאת

תרשים כאמד"ט – משנה א

מלאו את התרשים לפי משנה א. בכל שורה – מקרה אחר.

כותרת	אומר	מקרה	דין	טעם (לפי הברטנורא)
קריאת המגילה - אופן הקריאה	סתם משנה	קרא את המגילה למפרע	לא יצא	כמו שאי אפשר לעשות את הימים למפרע - ט"ו לפני י"ד
	סתם משנה	קרא על פה	לא יצא	כתוב «זכרון בספר» - צריך לקרוא מתוך הכתב
	סתם משנה	קראו ללועזות בלעז שלהם	יצאו	הם מבינים את הלשון, והמגילה כתובה בלשון הזאת

מבינים את המשנה

1. ראובן קרא את המגילה, אבל דילג על פסוק בפרק ב' וקרא אותו רק בסוף. לפי המשנה הוא לא יצא, כי קרא למפרע.
2. מה ההבדל בין «קראת תרגום» לבין «קורין אותה ללועזות בלעז»? למה באחד לא יצא ובשני יצא?
תשובה: מי שקרא תרגום (או בלשון אחרת) ואינו מבין את הלשון - לא יצא. אבל הלועזות מבינים את הלעז שלהם, ולכן קורין להם בלשונם ויוצאים.
3. «והלועז ששמע אשורית, יצא». מה מיוחד בדיון הזה? (רמז: האם הלועז מבין עברית?)
תשובה: אף על פי שהלועז אינו מבין לשון הקודש, הוא יוצא כששומע את המגילה באשורית - לשון הקודש היא הלשון המקורית של המגילה.
4. במשנה ב' יש שלושה מקרים שבהם הקורא «יצא» אף על פי שהקריאה לא הייתה רגילה. כתבו אותם:
קראה סרוגין • מתנמנם • כותבה, דורשה ומגיהה - אם כיוון לבו
5. מה התנאי של המשנה למי שהיה כותב את המגילה או מגיה אותה בזמן הקריאה?
תשובה: אם כיוון לבו לצאת ידי חובה בקריאה - יצא, ואם לאו - לא יצא.
6. השלימו: מגילה כשרה צריכה להיות כתובה אשורית, על הספר (קלף), ובדיו.

עיון בברטנורא

ברטנורא

הקורא את המגילה למפרע לא יצא - דכתיב (אסתר ט) והימים האלה נזכרים ונעשים, מה עשיית הימים א"א למפרע, דא"א שיהא חמשה עשר קודם ארבעה עשר, אף זכירה שהיא קריאת המגילה, למפרע לא:

7. איזה קושי פותר הברטנורא? (המשנה אומרת «לא יצא» - מה היא לא אומרת?)
תשובה: המשנה לא מסבירה מנין לומדים שאסור לקרוא למפרע. הברטנורא מביא את הפסוק «והימים האלה נזכרים ונעשים».
8. הסבירו במילים שלכם את ההשוואה שעושה הברטנורא בין «נזכרים» לבין «ונעשים».

תשובה: כמו שאת ימי הפורים עושים לפי הסדר – אי אפשר שיום ט"ו יבוא לפני י"ד – כך גם הזכירה, כלומר קריאת המגילה, צריכה להיות לפי הסדר ולא למפרע.

ברטנורא

קראה על פה – לא יצא. כתיב הכא נזכרים, וכתיב התם (שמות יז) כתוב זאת זכרון בספר:

9. מה מבאר הברטנורא? מאיזו מילה בפסוק לומדים שצריך לקרוא דווקא מתוך מגילה כתובה?

תשובה: מהמילים «זכרון בספר» (שמות יז): הזכירה של מחיית עמלק צריכה להיות מתוך ספר כתוב, ולכן הקורא על פה לא יצא.

אמת או טעות? + תיקון

משפט	אמת / טעות	תיקון
מי שקרא את המגילה בהפסקות (סירוגין) – לא יצא.	<u>טעות</u>	<u>יצא, אפילו אם הפסיק זמן רב</u>
מי שקרא את המגילה מהזכרון – לא יצא.	<u>אמת</u>	<u>—</u>
מגילה שנכתבה בצבע אדום (סקרא) – כשרה.	<u>טעות</u>	<u>לא יצא; צריך לכתוב בדיו</u>
מגילה שנכתבה על נייר – לא יוצאים בה.	<u>אמת</u>	<u>—</u>
מי שהגיה את המגילה בזמן הקריאה ולא התכוון לצאת – יצא.	<u>טעות</u>	<u>לא יצא, כי לא כיוון לבו</u>

המשנה בחיינו

הלכות רבות במשנה דורשות שהקריאה תהיה מסודרת, מתוך הכתב, ובהבנה. הן מלמדות שהמגילה היא לא סיפור שמספרים בעל פה – היא ספר מכתבי הקודש.

10. בליל פורים בבית הכנסת: מה אתם יכולים לעשות כדי לשמוע כל מילה ולצאת ידי חובה? כתבו שתי דרכים.

תשובה: למשל: לעקוב אחרי הקריאה במגילה או בחומש, לא לדבר בזמן הקריאה, לעשות רעש רק בשם המן ולחכות שיהיה שקט לפני שהקורא ממשיך, לכוון לצאת ידי חובה.

שווה לדעת

«קורין אותה ללועזות בלעז» – הברטנורא מוסיף תנאי: «ובלבד שתהא כתובה באותו לשון, שלא יהא קורא על פה». כלומר, גם כשקוראים בלשון אחרת – קוראים מתוך מגילה כתובה בלשון הזאת.

במשפט אחד

את המגילה קוראים לפי הסדר, מתוך מגילה כשרה הכתובה בדיו על קלף, בלשון שמבינים או באשורית – ובכוונה לצאת ידי חובה.

פרק שני – הקורא למפרע

בן עיר ובן כרך • מי כשר לקרוא?

בפרק הראשון למדנו: בני עיירות קוראים בי"ד באדר, ובני כרכים המוקפים חומה – בט"ו. ומה עושה מי שעובר ממקום למקום?

לשון המשנה

בן עיר שְהֵלַךְ לְכָרֶךְ וּבֶן כָּרֶךְ שְהֵלַךְ לְעִיר, אִם עָתִיד לְחַזֹּר לְמִקְוֹמוֹ, קוֹרֵא כְּמִקְוֹמוֹ...: וְאִם לֹא, קוֹרֵא עֲמָקָה. וּמֵהֵיכָן קוֹרֵא אָדָם אֶת הַמְּגִלָּה וְיוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ? רַבִּי מֵאִיר אָמַר, כָּלָה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, מֵאִישׁ יְהוּדִי. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, מֵאַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.

(מסכת מגילה, פרק ב', משנה ג')

לשון המשנה

הַכֹּל כְּשֶׁרִין לְקִרְוֹת אֶת הַמְּגִלָּה, חוּץ מִחֶרֶשׁ, שׁוֹטָה, וְקָטָן. רַבִּי יְהוּדָה מְכַשִּׁיר בְּקָטָן. אִין קוֹרִין אֶת הַמְּגִלָּה, וְלֹא מְלִין, וְלֹא טוֹבְלִין וְלֹא מְזִין, וְכֵן שׁוֹמְרֵת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם לֹא תִטָּבֵל, עַד שֶׁתִּנָּץ הַחֲמָה. וְכָלֹן שִׁעְשְׂוּ מִשְׁעָלָה עֲמוּד הַשְּׁחָר, כְּשֶׁר.

(מסכת מגילה, פרק ב', משנה ד')

מילון המשנה

בן עיר	תושב של עיר בלי חומה מימות יהושע – קורא בי"ד באדר
בן כרך	תושב של עיר מוקפת חומה מימות יהושע – קורא בט"ו באדר
קורא עמקה	קורא ביחד עם אנשי המקום שהגיע אליו, ביום שלהם

תרשים כאמד"ט – רישא של משנה ג

כותרת	אומר	מקרה	דין	טעם
בן עיר ובן כרך שעברו ממקום למקום	סתם משנה	עתיד לחזור למקומו	קורא כמקומו	הוא עדיין שייך למקומו
	סתם משנה	אינו עתיד לחזור למקומו	קורא עמהן	הוא נחשב כמו אנשי המקום החדש

מבינים את המשנה

1. יוסף גר בפתח תקווה (עיר) ונסע לבקר את סבא בירושלים (כרך). הוא חוזר הביתה לפני הזמן שבו קוראים בירושלים. לפי המשנה, הוא קורא כמקומו, כלומר ביום י"ד באדר.
2. ומה הדין אם יוסף נשאר בירושלים גם בזמן הקריאה שם ואינו חוזר? קורא עמהו – ביום ט"ו באדר.

מחלוקת במשנה

«וַיִּמְהֵיכָן קֹרֵא אֶדָם אֶת הַמַּגִּלָּה וַיֹּצֵא בָּהּ יְדֵי חֻבָּתוֹ?» – שלושה תנאים חולקים. נושא המחלוקת: מאיזה מקום במגילה צריך להתחיל לקרוא כדי לצאת ידי חובה.

מי אומר?	מה דעתו?	סברה אפשרית (במילים שלכם)
<u>רבי מאיר</u>	<u>כולה – מתחילתה</u>	<u>כל הסיפור, מתחילתו, הוא חלק מהנס</u>
<u>רבי יהודה</u>	<u>מֵאִישׁ יְהוּדִי</u> (פרק ב')	<u>מכאן מתחיל הסיפור של מרדכי, שבזכותו בא הנס</u>
<u>רבי יוסי</u>	<u>מֵאַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה</u> (פרק ג')	<u>מכאן מתחילה הגדולה של המן והגזרה – ומשם הנס</u>

3. כמי ההלכה? כרבי מאיר – קוראים את כל המגילה. (מי אומר זאת? הברטנורא)

עיון בברטנורא

ברטנורא

אם עתיד לחזור למקומו – אם הוא בן כרך שהלך לעיר ועתיד לצאת מן העיר בליל י"ד קודם עמוד השחר ... הלכך קורא כמקומו בט"ו.

4. מה מבאר הברטנורא? עד מתי צריך בן הכרך לצאת מן העיר כדי שייחשב «עתיד לחזור למקומו»?

תשובה: בליל י"ד, לפני עמוד השחר. אם בבוקר י"ד הוא כבר לא בעיר – הוא קורא כמקומו, בט"ו.

שווה לדעת

ההלכה – כרבי מאיר: יוצאים ידי חובה רק בשמיעת כל המגילה, מתחילתה ועד סופה. לכן חשוב לא להחמיץ אף מילה – גם לא בזמן שמרעישים בשם המן!

במשפט אחד

מי שעובר בין עיר לכרך – הולך לפי המקום שבו הוא נמצא בזמן הקריאה; וההלכה כרבי מאיר: קוראים את כל המגילה, מתחילתה ועד סופה.

פרק שני – הקורא למפרע

כל היום כשר, כל הלילה כשר

המשנה הקודמת סיימה ב«עמוד השחר» וב«הנץ החמה». עכשיו המשנה מרחיבה: אילו מצוות כשרות כל היום, ואילו – כל הלילה?

לשון המשנה

כל היום כשר לקריאת המגלה, ולקריאת ההלל, ולתקיעת שופר, ולנטילת לולב, ולתפלת המוספין, ולמוספין, ולודוי הפרים, ולודוי המעשר, ולודוי יום הכפורים, לסמיכה, לשחיטה, לתנופה, להגשה, לקמיצה ולהקטרה, למליקה, ולקבלה, ולהזהה, ולהשקנת סוטה, ולעריפת העגלה, ולטהרת המצרע.
(מסכת מגילה, פרק ב', משנה ה')

לשון המשנה

כל הלילה כשר לקצירת העמר ולהקטר חלבים ואברים. זה הכלל, דבר שמצותו ביום, כשר כל היום. דבר שמצותו בלילה, כשר כל הלילה.
(מסכת מגילה, פרק ב', משנה ו')

מילון המשנה

מותר לעשות את המצווה בכל שעות היום, מעמוד השחר עד צאת הכוכבים	כל היום כשר
קצירת השעורים לקרבן העומר במוצאי היום הראשון של פסח	לקצירת העמר
חלקי הקרבן שמקטירים (שורפים) על המזבח	חלבים ואברים
משפט כללי שמסכם את כל הדוגמאות	זה הכלל

מבינים את המשנה

1. כתבו שני דברים שכשרים כל הלילה: קצירת העומר • הקטר חלבים ואברים

2. הסבירו במילים שלכם את «זה הכלל» שבמשנה ו.

תשובה: מצווה שזמנה ביום – אפשר לקיים אותה בכל שעות היום. מצווה שזמנה בלילה – אפשר לקיים אותה בכל שעות הלילה.

עיון בברטנורה

ברטנורה

ולהקטר חלבים ואברים – מותר תמיד של בין הערבים, דכתיב בהו (ויקרא ו) היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה:

3. מאיזה פסוק לומד הברטנורא שהקטר חלבים ואברים כשר כל הלילה? העתיקו את המילים החשובות:
«על מוקדה על המזבח כל הלילה».

ברטנורא

ודבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה – לאתוויי אכילת פסחים שכשר כל הלילה. ולא אמרו חכמים עד חצות אלא כדי להרחיק את האדם מן העבירה:

4. איזו מצווה «מוסיף» הברטנורא ל«זה הכלל»? **אכילת קרבן הפסח**

5. לפי הברטנורא, אם אכילת הפסח כשרה כל הלילה – למה אמרו חכמים «עד חצות»?

תשובה: כדי להרחיק את האדם מן העבירה: מי שמתכוון לאכול עד חצות לא יאחר ויגיע לעלות השחר, שאז כבר אסור.

מה ההבדל?

מצווה שזמנה בלילה	מצווה שזמנה ביום	
<u>כל הלילה</u>	<u>כל היום</u>	מתי כשרה?
<u>אכילת פסחים</u>	<u>סידור ביזכי הלבונה</u>	דוגמה מן הברטנורא

המשנה בחיינו

חכמים עשו «גדר»: הקדימו את הזמן (עד חצות), כדי שאדם לא יגיע בטעות לאיסור.

6. חשבו על מצב בחיים שלכם שבו כדאי לקבוע לעצמכם «זמן מוקדם» כדי לא לפספס משהו חשוב (למשל קריאת שמע, תפילה, הגשת עבודה). כתבו מה הייתם עושים.

תשובה: תשובה אישית. למשל: לקרוא קריאת שמע של ערבית מוקדם, ולא לחכות לרגע האחרון; לסיים שיעורי בית יום לפני ההגשה.

שווה לדעת

«זריזין מקדימין למצוות» – אף על פי שכל היום כשר, טוב לקיים מצווה מוקדם ככל האפשר, כמו אברהם אבינו שהשכים בבוקר. לכן רבים נוהגים לשמוע את קריאת המגילה ביום מוקדם בבוקר, בתפילת שחרית.

במשפט אחד

מצווה שזמנה ביום כשרה כל היום, ומצווה שזמנה בלילה כשרה כל הלילה; וחכמים עשו גדר כדי להרחיק את האדם מן העבירה.

פרק שני – הקורא למפרע

חזרה – פרק שני

זוגות מתאימים

התאימו כל משנה לנושא שלה.

הנושא	משנה
● זמני מצוות שכשרות כל הלילה, ו«זה הכלל»	● משנה א
● מי כשר לקרוא, ומה עושים רק אחרי הנץ החמה	● משנה ב
● קריאה למפרע, על פה ובלשון אחרת	● משנה ג
● קריאה בסירוגין, בכוונה, ובמה כותבים מגילה	● משנה ד
● בן עיר ובן כרך, ומהיכן קוראים	● משנה ה
● מצוות שכשרות כל היום	● משנה ו

תשובה: משנה א – קריאה למפרע, על פה ובלשון אחרת • משנה ב – קריאה בסירוגין, בכוונה, ובמה כותבים מגילה • משנה ג – בן עיר ובן כרך, ומהיכן קוראים • משנה ד – מי כשר לקרוא, ומה עושים רק אחרי הנץ החמה • משנה ה – מצוות שכשרות כל היום • משנה ו – זמני מצוות שכשרות כל הלילה, ו«זה הכלל»

מי אמר?

מי אמר?	הדעה
<u>רבי מאיר</u>	קוראים את המגילה כולה כדי לצאת ידי חובה
<u>רבי יהודה</u>	קוראים מאיש יהודי
<u>רבי יוסי</u>	קוראים מאחר הדברים האלה
<u>רבי יהודה</u>	קטן כשר לקרוא את המגילה
<u>רבי יוסי</u>	הקורא ולא השמיע לאזניו – לא יצא (לפי הברטנורא)

1. כמי ההלכה בשתי המחלוקות של רבי יהודה? לא כרבי יהודה: קוראים כל המגילה (כרבי מאיר), וקטן אינו כשר להוציא אחרים.

אמת או טעות? + תיקון

משפט	אמת / טעות	תיקון
מי שקרא את המגילה מתוך חומש מודפס – יצא.	<u>טעות</u>	<u>לא יצא; צריך מגילה כתובה אשורית על הספר ובדיו</u>
מי שהתנמנם קצת בזמן הקריאה – יצא.	<u>אמת</u>	<u>—</u>
בן כרך שהגיע לעיר ואינו עתיד לחזור – קורא כמקומו.	<u>טעות</u>	<u>קורא עמהו</u>
מי שקרא את המגילה ביום אחרי עמוד השחר – לא יצא.	<u>טעות</u>	<u>כשר בדיעבד</u>
קצירת העומר כשרה כל הלילה.	<u>אמת</u>	<u>—</u>
תקיעת שופר כשרה רק בשעה הראשונה של היום.	<u>טעות</u>	<u>כל היום כשר לתקיעת שופר</u>

השלימו מן המחסן

מאגר מילים

לְמַפְרֵעַ • עַל פֶּה • סְרוּגִין • כָּאֵן לְבוֹ • בְּדִיו • עֲמָהוּ • חֲרָשׁ • הִנָּץ הַחֲמָה • הַלִּילָה

- הקורא את המגילה למפרע – מסוּף להתחלה – לא יצא.
- מי שקרא מן הזיכרון, על פה, לא יצא.
- מי שקרא סרוגין – בהפסקות – יצא.
- הכותב את המגילה בזמן הקריאה יוצא רק אם כאן לבו.
- מגילה כשרה כתובה על קלף בדיו.
- בן עיר שהלך לכרך ואינו עתיד לחזור – קורא עמהו.
- חרש, שוטה וקטן אינם כשרים לקרוא את המגילה.
- אין קוראים את המגילה ביום עד הנץ החמה.
- דבר שמצוותו בלילה – כשר כל הלילה.

טבלת סיכום – דיני קריאת המגילה

נושא	יצא / כשר	לא יצא / פסול
סדר הקריאה	<u>לפי הסדר; גם בסירוגין</u>	<u>למפרע</u>
ממה קוראים?	<u>ממגילה כתובה</u>	<u>על פה</u>
לשון	<u>אשורית; לועזות – בלעז שהם מבינים</u>	<u>תרגום או לשון שאינו מבין</u>
הכתב והחומר	<u>אשורית, על הספר (קלף), בדיו</u>	<u>סם, סקרא, קומוס, קנקנתום; נייר, דפּתרא</u>
מי קורא?	<u>הכל</u>	<u>חרש, שוטה וקטן</u>
מאיזה מקום?	<u>כולה (רבי מאיר, וכן הלכה)</u>	<u>קריאה של חלק בלבד</u>
זמן ביום	<u>מהנץ החמה; בדיעבד מעמוד השחר; כל היום</u>	<u>לפני עמוד השחר</u>

חושבים לעומק

2. בפרק הזה יש כמה דינים שמלמדים שהמגילה היא ספר קדוש ולא רק סיפור. בחרו שני דינים כאלה והסבירו מה הם מלמדים.

תשובה: למשל: צריך לקרוא מתוך הכתב ולא על פה; המגילה נכתבת אשורית על קלף ובדיו כמו ספר תורה; צריך לקרוא לפי הסדר; צריך כוונה. כל אלה מלמדים שהמגילה היא חלק מכתבי הקודש ויש לה דינים של ספר קדוש.

במשפט אחד

פרק «הקורא למפרע» מלמד איך קוראים את המגילה, מי קורא, מאיזה מקום ובאיזה זמן – וכולל את הכלל: מצווה שזמנה ביום כשרה כל היום, ושזמנה בלילה – כל הלילה.

הערות למורה

פרק שלישי – בני העיר • משניות א–ו

פרק שלישי – בני העיר

קדושת בית הכנסת – מכירה וקנייה

לשון המשנה

בני העיר שמכרו רחוב של עיר, לוקחין בדמיו בית הכנסת. בית הכנסת, לוקחין תבה. תבה, לוקחין מטפחות. מטפחות, לוקחין ספרים. ספרים, לוקחין תורה. אבל אם מכרו תורה, לא יקחו ספרים. ספרים, לא יקחו מטפחות. מטפחות, לא יקחו תבה. תבה, לא יקחו בית הכנסת. בית הכנסת, לא יקחו את הרחוב. וכן במותריהן. אין מוכרין את של רבים ליחיד, מפני שמורידין אותו מקדשותו, דברי רבי יהודה. אמרו לו, אם כן, אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה.
(מסכת מגילה, פרק ג', משנה א')

לשון המשנה

אין מוכרין בית הכנסת, אלא על תנאי שאם ירצו יחזירוהו, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: מוכרים אותו ממכר עולם, חוץ מארבעה דברים: למרחץ, ולפרסקי, ולטבילה, ולבית המים. רבי יהודה אומר: מוכרין אותו לשם חצר, והלוקח מה שירצה יעשה.
(מסכת מגילה, פרק ג', משנה ב')

מילון המשנה

רחוב של עיר	הרחבה הגדולה שבמרכז העיר, שבה התאספו להתפלל בימי תענית
בדמיו	בכסף שקיבלו במכירתו
תבה	ארון הקודש שבו מניחים את ספר התורה
מטפחות	יריעות בד שעוטפים בהן את הספרים (כמו מעיל לספר תורה)
ספרים	ספרי נביאים וכתובים
מותריהן	הכסף שנשאר אחרי הקנייה
ממכר עולם	מכירה לתמיד, בלי אפשרות לבטל

תרשים כאמד"ט – משנה א (רישא)

כותרת	אומר	מקרה	דין	טעם
מכירת חפצי קדושה של הציבור	סתם משנה	בני העיר מכרו רחוב / בית כנסת / תבה / מטפחות / ספרים	קונים בכסף רק דבר קדוש יותר	מעלין בקודש ואין מורידין
מכירת חפצי קדושה של הציבור	סתם משנה	מכרו תורה / ספרים / מטפחות / תבה / בית כנסת	לא קונים בכסף דבר שקדושתו פחותה	מעלין בקודש ואין מורידין
מכירת דבר של רבים ליחיד	רבי יהודה	רוצים למכור דבר של הציבור לאדם פרטי	אסור למכור	מורידים אותו מקדושתו

מבנים את המשנה

סולם הקדושה: השלימו את השלבים מן הנמוך אל הגבוה.

שלב 1 (נמוך)	שלב 2	שלב 3	שלב 4	שלב 5	שלב 6 (גבוה)
רחוב	בית כנסת	תבה	מטפחות	ספרים	תורה

1. בני העיר מכרו את התבה. מה מותר להם לקנות בכסף? מטפחות, ספרים או ספר תורה
 2. בני העיר מכרו ספר נביאים. האם מותר להם לקנות בכסף בית כנסת? לא, כי בית כנסת קדוש פחות מספרים.
 3. מה פירוש «יִכָּן בְּמוֹתֵיהֶן»? תנו דוגמה משלכם.
- תשובה:** גם הכסף שנשאר אחרי הקנייה נשאר בדרגת הקדושה של הדבר שנמכר. למשל: מכרו ספרים, קנו ספר תורה ונשאר כסף – אסור לקנות בכסף הנותר מטפחות או תבה.
4. לפי משנה ב, מי אומר שמוכרים בית כנסת רק על תנאי? רבי מאיר מה פירוש התנאי? שאם ירצו – יחזירו אותו
 5. חכמים אומרים שמוכרים בית כנסת ממכר עולם. לאילו ארבעה שימושים אסור למכור אותו? **תשובה:** למרחץ, לבורסקי (מקום עיבוד עורות), לטבילה ולבית המים.
 6. מה המשותף לארבעת השימושים האלה? מדוע אסרו דווקא אותם? **תשובה:** כולם מקומות של לכלוך, ריח רע או פשיטת בגדים – שימוש מבזה, שאינו מתאים למקום שהיה קדוש.

מחלוקת במשנה – מכירת בית כנסת (משנה ב)

מי אומר?	מה דעתו?	נימוק/סברה
רבי מאיר	<u>מוכרים רק על תנאי שיוכלו להחזירו</u>	<u>מכירה גמורה היא דרך בזיון – כאילו הקדושה אינה חשובה בעינינו</u>
חכמים	<u>מוכרים ממכר עולם, חוץ מארבעה דברים</u>	<u>מותר למכור, אבל לא לשימוש מבזה</u>
רבי יהודה	<u>מוכרים לשם חצר, והקונה יעשה בו מה שירצה</u>	<u>אחרי שנמכר כחצר רגילה – אין עוד הגבלה</u>

עיון בברטנורא

ברטנורא

אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים – דמעלין בקודש ואין מורידין:

7. מה מבאר הברטנורא?

תשובה: הוא נותן את הטעם לכל הסיפא: אם מכרו דבר קדוש יותר, אסור לקנות בכסף דבר קדוש פחות, כי מעלים בקודש ולא מורידים.

ברטנורא

בית הכנסת לוקחים תיבה – ודוקא בית הכנסת דכפרים הוא דמצו מזבני לה. אבל בית הכנסת דכרכים, כיון דמעלמא קא אתו לה הויא דרבים ולא מצו מזבני לה:

8. איזה קושי פותר הברטנורא? איזה בית כנסת מותר למכור, ואיזה אסור? ומדוע?

תשובה: הקושי: איך אפשר בכלל למכור בית כנסת? הברטנורא מבאר שרק בית כנסת של כפר אפשר למכור. בית כנסת של כרך (עיר גדולה) – אנשים מכל מקום באים אליו, ולכן הוא של «הרבים» ואי אפשר למכור אותו.

ברטנורא

אלא על תנאי – ואפילו משל רבים לרבים אסור למכור מכירה חלוטה, דדרך בזיון הוא, כלומר אינו בעינינו כלום. ואין הלכה כר"מ:

9. לפי הברטנורא, מדוע רבי מאיר אוסר מכירה גמורה, ואיך נפסקה ההלכה? כי זו דרך בזיון – כאילו אינו חשוב בעינינו כלום; ההלכה אינה כרבי מאיר.

המשנה בחיינו

ועד בית הכנסת בשכונה קיבל תרומה גדולה. יש הצעה לקנות בה מזגן חדש, ויש הצעה לקנות פרוכת וספר תורה. הסבירו: איזה עיקרון מן המשנה אפשר ללמוד ממנה על סדר עדיפויות בבית הכנסת? (שימו לב: המשנה עוסקת בכסף של מכירת חפץ קדוש, לא בתרומה רגילה.)

תשובה: המשנה מלמדת שיש דרגות של קדושה ושמשתדלים לעלות בקודש. כסף שבא מחפץ קדוש ישמש רק לדבר קדוש יותר (פרוכת, ספר תורה). תרומה רגילה אפשר להקדיש גם לצורכי בית הכנסת, אבל העיקרון מלמד לכבד את הקדושה ולא להוריד ממנה.

שווה לדעת

ברטנורא מוסיף שכל הדינים האלה נאמרו רק כשלא מכרו «שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר». אם נציגי הציבור מכרו בהסכמת אנשי העיר – מותר להשתמש בכסף לכל צורך.

במשפט אחד

חפצי קדושה של הציבור נמכרים רק כדי לקנות דבר קדוש יותר – מעלין בקודש ואין מורידין – ובית כנסת שנמכר אסור לשימוש מבזה.

הערות למורה

פרק שלישי – בני העיר

כבוד בית הכנסת

לשון המשנה

ועוד אמר רבי יהודה בית הכנסת שחרב, אין מספידין בתוכו, ואין מפשילין בתוכו חבליים, ואין פורשין לתוכו מצודות, ואין שוטחין על גגו פרות, ואין עושין אותו קפנדריא, שנאמר (ויקרא כו לא): "והשמותי את מקדשיכם", קדשתו אף כשהן שוממין. עלו בו עשבים, לא יתלוש, מפני עגמת נפש. (מסכת מגילה, פרק ג', משנה ג')

מילון המשנה

שנהרס ואין מתפללים בו עוד	שָׁחַרְבַּ
אומרים דברי הספד על מת	מִסְפִּידִין
שוזרים ומותחים חבליים (מלאכה שצריכה מקום רחב)	מִפְשִׁילִין חֲבָלִים
רשתות לצוד חיות או עופות	מִצְדוֹת
פורשים ומניחים לייבוש	שׁוֹטְחִין
קיצור דרך – נכנסים מצד אחד ויוצאים מן הצד השני	קִפְנִדְרִיא
צער וכאב בלב	עֲגַמַת נֶפֶשׁ

תרשים כאמד"ט

כותרת	אומר	מקרה	דין	טעם
<u>כבוד בית כנסת שחרב</u>	<u>רבי יהודה</u>	<u>בית כנסת שחרב</u>	<u>אין מספידין, אין מפשילין חבליים, אין פורשין מצודות, אין שוטחין פירות, אין עושין קפנדריא</u>	<u>«והשמותי את מקדשיכם» – קדושתו אף כשהן שוממין</u>
<u>כבוד בית כנסת שחרב</u>	<u>רבי יהודה</u>	<u>עלו בו עשבים</u>	<u>לא יתלוש</u>	<u>מפני עגמת נפש</u>

מבינים את המשנה

מיינו: כתבו ליד כל פעולה מן המשנה – איפה עושים אותה?

הפעולה האסורה	איפה בבית הכנסת?
אין מפשילין חבליים	<u>בתוכו</u>
אין פורשין מצודות	<u>לתוכו</u>
אין שוטחין פרות	<u>על גגו</u>
אין עושין אותו קפנדריא	<u>דרכו - עוברים בו</u>

1. כמה דברים אסורים מונה המשנה בבית כנסת שחרב (לפני דין העשבים)? חמישה

2. מה הקושי בפסוק «וְהִשְׁמֹתִי אֶת מִקְדָּשֵׁיכֶם»? כיצד לומד ממנו רבי יהודה שביט כנסת שחרב עדיין קדוש?

תשובה: הפסוק מדבר על מקדשים שהיו שוממים (חרבים), ובכל זאת התורה עדיין קוראת להם «מקדשיכם». מכאן: קדושתם נשארת גם כשהם שוממים.

3. מה ההבדל בין דין העשבים לבין שאר הדינים במשנה? (שימו לב לטעם).

תשובה: שאר הדינים נאסרו מפני קדושת המקום. בעשבים הטעם אחר – «עגמת נפש»: שהעשבים יזכירו לאנשים את החורבן וירגישו צער.

4. קפנדריא: הסבירו במילים שלכם מה אסור, ומה הבעיה בכך.

תשובה: אסור להשתמש בבית הכנסת כקיצור דרך. זה מזלזל במקום ומתייחס אליו כמו אל מעבר רגיל.

עיון בברטנורא

ברטנורא

קפנדריא – לקצר הלכו דרך בית הכנסת.
מפני עגמת נפש – שיזכרו ימי בנינו ויתנו לב לבנותו אם יוכלו, או יבקשו עליו רחמים שיחזור.

5. מה מבאר הברטנורא במילים «מפני עגמת נפש»? מה אמורים האנשים להרגיש ולעשות?

תשובה: כשרואים את העשבים זוכרים את הימים שביט הכנסת היה בנוי, ומתעורר הרצון לבנות אותו מחדש אם אפשר, או להתפלל לה' שיחזור להיבנות.

ברטנורא

ואין מפשילין – וה"ה לכל שאר מלאכות, אלא שהפשלת חבליים צריך מקום רחב ידיים, ובהכ"נ בית גדול הוא וראוי לכך והוי אורחיה:

6. איזה קושי פותר הברטנורא? מדוע המשנה מזכירה דווקא «הפשלת חבליים», אם כל המלאכות אסורות?

תשובה: הברטנורא מבאר שכל המלאכות אסורות, אבל המשנה בחרה בדוגמה של חבלים כי שזירת חבלים צריכה מקום רחב, ובית הכנסת הוא מבנה גדול – ולכן היה מקובל לעשות זאת שם.

אמת או טעות? + תיקון

תיקון	אמת / טעות	משפט
<u>אין שוטחין על גג פירות</u>	<u>טעות</u>	מותר לשטוח פירות על גג בית כנסת שחרב.
<u>רבי יהודה</u>	<u>טעות</u>	את הדינים במשנה אומר רבי מאיר.
<u>—</u>	<u>אמת</u>	בית כנסת שחרב – קדושתו נשארת.
<u>לא יתלוש – מפני עגמת נפש</u>	<u>טעות</u>	מותר לתלוש עשבים שעלו בבית כנסת שחרב, כדי שייראה יפה.

המשנה בחיינו

אנחנו מזכירים את חורבן בית המקדש בכמה מנהגים (למשל, משאירים בבית חלק קטן לא מסויד – «זכר לחורבן»). מה הקשר בין המנהג הזה לבין «עגמת נפש» שבמשנה? ואיך אפשר לשמור על כבוד בית הכנסת שלנו – הבנוי – בחיי היום-יום?

תשובה: בשני המקרים משאירים סימן שמזכיר את החורבן, כדי שנצטער ונתפלל לבניין. בבית הכנסת שלנו: לא עוברים בו לקיצור דרך, לא משחקים ולא מדברים דברים בטלים, שומרים על ניקיון וסדר.

שווה לדעת

המשנה לומדת מן הפסוק שגם מקום שחרב ושומם – קדושתו לא בטלה. כך נוהגים כבוד גם במקומות קדושים שאינם בשימוש כיום.

במשפט אחד

בית כנסת קדוש גם אחרי שחרב: אסור לעשות בו מלאכות או לעבור בו לקיצור דרך, ואין תולשים את העשבים שבו – כדי שהצער יעורר תפילה ובנייה.

פרק שלישי – בני העיר

ארבע פרשיות

לשון המשנה

ראש חודש אדר שחל להיות בשבת, קורין בפרשת שקלים. חל להיות בתוך השבת, מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת. בשנייה, זכור. בשלישית, פרה אדמה. ברביעית, החדש הזה לכם. בחמישית, חוזרין לכסדרן. לכל מפסיקין, בראשי חודשים, בחגכה ובפורים, בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים. (מסכת מגילה, פרק ג', משנה ד')

מילון המשנה

פרשת שקלים	הפרשה על מחצית השקל («כי תשא»)
בתוך השבת	באחד מימי השבוע (לא בשבת עצמה)
מקדימין לשעבר	קוראים מוקדם – בשבת שלפני ראש החודש
מפסיקין	מדלגים – בשבת הזאת לא קוראים פרשה מיוחדת
לכסדרן	חוזרים לסדר הרגיל
מעמדות	קבוצות מישראל שהתפללו וקראו בתורה בזמן שאנשי משמרתם עבדו בבית המקדש

תרשים כאמד"ט

כותרת	אומר	מקרה	דין	טעם
פרשת שקלים	סתם משנה	ראש חודש אדר חל בשבת	קוראים פרשת שקלים באותה שבת	להודיע שיביאו שקלים באדר, לתרומה החדשה בניסן (ברטנורא)
פרשת שקלים	סתם משנה	ראש חודש אדר חל באמצע השבוע	מקדימין לשבת שלפניו, ומפסיקין בשבת שאחריו	כדי שזכור תיקרא בשבת הסמוכה לפורים (ברטנורא)
הפטרות בימים מיוחדים	סתם משנה	ראשי חודשים, חנוכה, פורים, תעניות, מעמדות, יום הכיפורים	לכל מפסיקין	מפטירין מעין המאורע (ברטנורא)

מבינים את המשנה

השלימו את טבלת ארבע הפרשיות:

שבת	שם הפרשה במשנה	על מה היא מלמדת?
ראשונה	<u>שקלים</u>	<u>הבאת מחצית השקל לקרבנות הציבור</u>
שנייה	<u>זכור</u>	<u>זכירת מעשה עמלק ומחייתו</u>
שלישית	<u>פרה אדומה</u>	<u>טהרה מטומאת מת לפני הפסח</u>
רביעית	<u>החדש הזה לכם</u>	<u>חודש ניסן ופרשת קרבן הפסח</u>

1. מה עושים בשבת החמישית? חוזרים לכסדרן

2. ראש חודש אדר חל ביום רביעי. באיזו שבת קוראים פרשת שקלים? בשבת שלפני ראש החודש ומה קורה בשבת שאחרי ראש החודש? מפסיקין – לא קוראים בה פרשה מיוחדת

3. מנו את הימים שבהם «לכל מפסיקין» לפי המשנה.

תשובה: ראשי חודשים, חנוכה, פורים, תעניות, מעמדות ויום הכיפורים.

4. מהי «שבת שלישית» (פרה) לפי הברטנורא?

תשובה: השבת שסמוכה לפורים מאחריו (השבת שאחרי פורים).

עיון בברטנורא

ברטנורא

קורין פרשת שקלים – כי תשא, להודיע שיביאו שקליהם באדר, כדי שיקריבו בא' בניסן מתרומה חדשה: ומפסיקין בשבת הבאה – מלומר פרשה שניה. כדי שתקרא פ' זכור בשבת הסמוכה לפורים, לסמוך מחיית עמלק למחיית המן:

5. איזה קושי פותר הברטנורא בדיבור «ומפסיקין»? מדוע לא קוראים פשוט את זכור בשבת שמיד אחרי שקלים?

תשובה: כי רוצים שפרשת זכור תיקרא בשבת הסמוכה לפורים, כדי לסמוך את מחיית עמלק למחיית המן (שהוא מזרע עמלק). לכן מדלגים על שבת אחת.

ברטנורא

בשלישית פרה אדומה – להזהיר את ישראל לטהר עצמם כדי שיעשו פסחיהם בטהרה. לכל מפסיקין – שאין מפטירין מעין הפרשה אלא מעין המאורע:

6. מה מבאר הברטנורא על «לכל מפסיקין»? הסבירו בעזרת דוגמה של חנוכה.

תשובה: בימים האלה הפטרה אינה מעניין פרשת השבוע אלא מעניין המאורע – היום המיוחד. למשל: בשבת חנוכה מפטירים הפטרה שעניינה חנוכה, ולא הפטרה של הפרשה.

זוגות מתאימים

פרשה	הטעם לפי הברטנורא
שקלים	● לסמוך מחיית עמלק למחיית המן
זכור	● לטהר את עצמם כדי לעשות את הפסח בטהרה
פרה	● שם נמצאת פרשת הפסח
החדש	● להודיע שיביאו שקליהם באדר

תשובה: שקלים – להודיע שיביאו שקליהם באדר • זכור – לסמוך מחיית עמלק למחיית המן • פרה – לטהר את עצמם כדי לעשות את הפסח בטהרה • החדש – שם נמצאת פרשת הפסח

חושבים לעומק

שלוש מארבע הפרשיות קשורות לבית המקדש (שקלים לקרבנות, פרה לטהרה, החדש לקרבן פסח). היום אין בית מקדש – ובכל זאת אנחנו ממשיכים לקרוא אותן בכל שנה. מה אפשר ללמוד מכך?

תשובה: הקריאה שומרת על הזיכרון של בית המקדש ועל הגעגוע אליו, מכינה אותנו לפורים ולפסח, ומלמדת שגם בלי בית מקדש אנחנו לומדים את דיניו ומתפללים לבנייתו.

שווה לדעת

פרשת שקלים נקראת סמוך לאדר כי בא' בניסן החלו להקריב קרבנות ציבור מן התרומה החדשה של השקלים. ההכנה מתחילה חודש מראש!

במשפט אחד

בחודש אדר קוראים ארבע פרשיות – שקלים, זכור, פרה והחדש – כל אחת בזמנה ובטעם שלה, ובימים מיוחדים הפטרה היא מעין המאורע.

פרק שלישי - בני העיר

קריאת התורה במועדים

לשון המשנה

בפסח קורין בפרשת מועדות של תורת כהנים. בעצרת, שבועה שבועות. בראש השנה, בחדש השביעי באחד לחודש. ביום הכפורים, אחרי מות. ביום טוב הראשון של חג קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים, ובשאר כל ימות החג בקרבנות החג.
(מסכת מגילה, פרק ג', משנה ה')

לשון המשנה

בחנכה, בנשיאים. בפורים, ויבא עמלק. בראשי חודשים, ובראשי חודשיכם. במעמדות, במעשה בראשית. בתעניות, ברכות וקללות. אין מפסיקין בקללות, אלא אחד קורא את כלן. בשני ובחמישי ובשבת במנחה, קורין בסדרן, ואין עולין להם מן החשבון, שנאמר (ויקרא כג מד): "וידבר משה את מעדי ה' אל בני ישראל", מצותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו.
(מסכת מגילה, פרק ג', משנה ו')

מילון המשנה

תורת כהנים	ספר ויקרא
פרשת מועדות	הפרשה שמונה את כל חגי השנה (ויקרא כג)
עצרת	חג השבועות
קרבנות החג	הפרשה שמפרטת את הקרבנות של כל יום בחג הסוכות
הנשיאים	הפרשה על קרבנות נשיאי השבטים בחנוכת המשכן
אין עולין להם מן החשבון	הקריאה אינה נחשבת להתקדמות בפרשת השבוע

תרשים כאמד"ט – משנה ו (סיפא)

כותרת	אומר	מקרה	דין	טעם
קריאה בתעניות	סתם משנה	קוראים ברכות וקללות בתענית	אין מפסיקין בקללות – אחד קורא את כולו	–
קריאה בימי חול ובמנחת שבת	סתם משנה	שני, חמישי ושבת במנחה	קוראים כסדרן, ואין עולין להם מן החשבון	בשבת חוזרים וקוראים מה שקראו (ברטנורא)
קריאה מעבין המועד	סתם משנה	כל המועדים	קוראים כל אחד ואחד בזמנו	«וידבר משה את מעדי ה' אל בני ישראל»

מבינים את המשנה

לוח הקריאות: השלימו מה קוראים בכל יום לפי המשנה.

היום	מה קוראים?
פסח	פרשת מועדות של תורת כהנים
עצרת (שבועות)	שבעה שבועות
ראש השנה	בחדש השביעי באחד לחדש
יום הכיפורים	אחרי מות
יום טוב ראשון של חג (סוכות)	פרשת מועדות שבתורת כהנים
שאר ימות החג	קרבנות החג
חנוכה	הנשיאים
פורים	ויבא עמלק
ראשי חודשים	ובראשי חדשיכם
מעמדות	מעשה בראשית
תעניות	ברכות וקללות

- באילו שני מועדים קוראים את אותה פרשה – פרשת מועדות שבתורת כהנים? פסח ו יום טוב הראשון של חג (סוכות)
- מה הקשר בין קריאת הנשיאים לחנוכה? בשני המקרים יש חנוכה – חנוכת המשכן וחנוכת המזבח בימי החשמונאים
- מה הקשר בין הקריאה «ויבא עמלק» לבין פורים?

תשובה: המן היה מזרע עמלק. בפורים קוראים על המלחמה הראשונה בעמלק, כי בפורים ניצלנו מהמן העמלקי.

4. מה פירוש «אין מפסיקין בקללות, אלא אחד קורא את כלן»?

תשובה: לא עוצרים באמצע פרשת הקללות כדי להעלות עולה נוסף; עולה אחד קורא את כל הקללות ברצף.

5. דני אמר: «בשבת בבוקר נמשיך מהמקום שבו סיימנו ביום חמישי». האם צדק? הסבירו לפי המשנה והברטנורא.

תשובה: לא. בשני, בחמישי ובשבת במנחה «אין עולין להם מן החשבון»: בשבת בבוקר חוזרים וקוראים את הפרשה מתחילתה, כולל מה שכבר קראו בימי החול.

עיון בברטנורא

ברטנורא

שנאמר וידבר משה – אכולה מתניתין קאי, ללמוד מכאן שמצוה לקרות בכל מועד מענין המועד:

6. מה מבאר הברטנורא? על איזה חלק של המשנה עומד הפסוק?

תשובה: הפסוק עומד על כל המשנה (וגם על המשנה הקודמת): ממנו לומדים שמצוה לקרוא בכל מועד מענין המועד.

ברטנורא

ברכות וקללות – אם בחקותי. להודיע שעל עסקי החטא באה פורענות לעולם, ויחזרו בתשובה וינצלו מצרתם:

7. איזה קושי פותר הברטנורא? מדוע דווקא ביום תענית קוראים ברכות וקללות?

תשובה: כדי להודיע שהפורענות (הצרה) באה בגלל החטא, וכך יחזרו בתשובה וינצלו מן הצרה.

מה ההבדל?

שני, חמישי ושבת במנחה	שבת בבוקר	
<u>תחילת הפרשה של השבת הבאה – כסדרן</u>	<u>פרשת השבוע</u>	מה קוראים?
<u>לא – אין עולין להם מן החשבון</u>	<u>כן – בשבת הבאה ממשיכים הלאה</u>	האם הקריאה «נספרת» להמשך?

המשנה בחיינו

בכל חג אנחנו קוראים בתורה דווקא את הפרשה שמספרת על החג. מדוע לדעתכם זה חשוב? בחרו חג אחד ותארו איך הקריאה מוסיפה לכם להבנת החג.

תשובה: תשובה אישית. לדוגמה: בראש השנה קוראים על החג ועל מצוותו, וכך החג אינו רק חופשה – אנחנו לומדים את משמעותו מן התורה עצמה, כמו שאמר הפסוק «וידבר משה את מעדי ה'».

שווה לדעת

הברטנורא מביא גם את המנהג שנהגו בזמנו בכל יום טוב (למשל: ביום הראשון של פסח קוראים «משכו וקחו לכם»). המשנה מתארת את הקריאה הבסיסית, והמנהג התפתח אחריה.

במשפט אחד

בכל מועד ויום מיוחד קוראים בתורה פרשה מענין היום - «וידבר משה את מעדי ה'» - ובשני, בחמישי ובשבת במנחה קוראים כסדרן בלי להתקדם בחשבון.

הערות למורה

פרק שלישי - בני העיר

חזרה - פרק שלישי

זוגות מתאימים - משנה ונושא

הנושא	המשנה
● ארבע הפרשיות בחודש אדר	● משנה א
● מה קוראים בחנוכה, בפורים ובראשי חודשים	● משנה ב
● סולם הקדושה - מכירת רחוב, בית כנסת וספרים	● משנה ג
● מה קוראים בפסח, בשבועות ובחגי תשרי	● משנה ד
● מכירת בית כנסת - ממכר עולם או על תנאי	● משנה ה
● בית כנסת שחרב	● משנה ו

תשובה: משנה א - סולם הקדושה • משנה ב - מכירת בית כנסת • משנה ג - בית כנסת שחרב • משנה ד - ארבע הפרשיות • משנה ה - פסח, שבועות וחגי תשרי • משנה ו - חנוכה, פורים וראשי חודשים

מי אמר?

מי אמר?	הדברים
<u>רבי יהודה</u>	אין מוכרין את של רבים ליחיד, מפני שמורידין אותו מקדושתו
<u>חכמים</u>	אם כן, אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה
<u>רבי מאיר</u>	אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי
<u>חכמים</u>	מוכרים אותו ממכר עולם, חוץ מארבעה דברים
<u>רבי יהודה</u>	מוכרין אותו לשם חצר, והלוקח מה שירצה יעשה
<u>רבי יהודה</u>	בית הכנסת שחרב אין מספידין בתוכו

1. איזה חכם מופיע בשלוש המשניות הראשונות? רבי יהודה

אמת או טעות? + תיקון

משפט	אמת / טעות	תיקון
מכרו ספר תורה – מותר לקנות בכסף מטפחות.	<u>טעות</u>	<u>לא יקחו בדמי תורה דבר שקדושתו פחותה</u>
לפי הברטנורא, «ספרים» הם ספרי נביאים וכתובים.	<u>אמת</u>	—
ההלכה כרבי מאיר: מוכרים בית כנסת רק על תנאי.	<u>טעות</u>	<u>אין הלכה כרבי מאיר</u>
פרשת פרה נקראת בשבת שלפני פורים.	<u>טעות</u>	<u>בשבת הסמוכה לפורים מאחריה</u>
ביום הכיפורים קוראים «אחרי מות».	<u>אמת</u>	—
בתענית מפסיקים בקללות בין עולה לעולה.	<u>טעות</u>	<u>אין מפסיקין – אחד קורא את כולו</u>

השלימו מן המחסן

מאגר מילים

מעלין • עגמת נפש • זכור • כסדרן • קפנדריא • מעין המאורע • תנאי

- מכרו חפץ קדוש – קונים רק דבר קדוש יותר, כי מעלין בקודש ואין מורידין.
- רבי מאיר: מוכרים בית כנסת רק על תנאי שאם ירצו – יחזירוהו.
- אסור לעבור בבית כנסת שחרב לקיצור דרך – קפנדריא.
- עשבים שעלו בבית כנסת שחרב – לא יתלוש, מפני עגמת נפש.
- פרשת זכור נקראת בשבת הסמוכה לפורים.
- בראשי חודשים ובחנוכה מפטירים מעין המאורע – «לכל מפסיקין».
- בשני ובחמישי קוראים כסדרן, ואין עולין להם מן החשבון.

מבינים את הפרק

- הפרק פותח בבית הכנסת וממשיך בקריאת התורה. מה הקשר בין שני הנושאים?

תשובה: בבית הכנסת קוראים בתורה. הפרק מלמד גם איך שומרים על קדושת המקום והחפצים שבו (תבה, מטפחות, ספרים, תורה) וגם מה קוראים בו בכל זמן.

- הסבירו את הכלל «מעלין בקודש ואין מורידין» ותנו דוגמה אחת מן הפרק.

תשובה: מותר לשנות דבר קדוש רק לדבר קדוש יותר, ולא לפחות. דוגמה: מכרו מטפחות – קונים ספרים; מכרו ספרים – לא קונים מטפחות.

טבלת סיכום – פרק בני העיר

משנה	הנושא	הדין או הכלל המרכזי
א	<u>סולם הקדושה</u>	<u>קונים בדמי דבר קדוש רק דבר קדוש יותר</u>
ב	<u>מכירת בית כנסת</u>	<u>חכמים: ממכר עולם, חוץ מארבעה דברים</u>
ג	<u>בית כנסת שחרב</u>	<u>קדושתו אף כשהן שוממין</u>
ד	<u>ארבע פרשיות</u>	<u>שקלים, זכור, פרה, החדש - ואחר כך חוזרין לכסדרן</u>
ה	<u>קריאה במועדים</u>	<u>בכל חג קוראים מענין החג</u>
ו	<u>קריאה בימים מיוחדים ובימי חול</u>	<u>מצוה לקרות כל אחד ואחד בזמנו</u>

הערות למורה

פרק רביעי – הקורא עומד • משניות א–י

פרק רביעי – הקורא עומד

כמה עולים לתורה?

בפרק האחרון של המסכת עוברת המשנה מקריאת המגילה אל קריאת התורה בבית הכנסת. נלמד כמה אנשים עולים לתורה בכל יום, ומתי מוסיפים הפטרה מן הנביא.

לשון המשנה

הקורא את המגילה – עומד ויושב. קראה אחד, קראה שנים, יצאו. מקום שנהגו לברך, יברך; ושל לא לברך, לא יברך. בשני ובחמישי ובשבת במנחה, קורין שלשה. אין פוחתין ואין מוסיפין עליהן, ואין מפטירין בנביא. הפותח והחותם בתורה, מברך לפניך ולאחריה: (מסכת מגילה, פרק ד', משנה א')

לשון המשנה

בראשי חדשים ובחלו של מועד, קורין ארבעה. אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן, ואין מפטירין בנביא. הפותח והחותם בתורה, מברך לפניך ולאחריה. זה הכלל: כל שיש בו מוסף ואינו יום טוב, קורין ארבעה. ביום טוב, חמשה. ביום הכפורים, שלשה. בשבת, שבעה. אין פוחתין מהן, אבל מוסיפין עליהן, ומפטירין בנביא. הפותח והחותם בתורה, מברך לפניך ולאחריה: (מסכת מגילה, פרק ד', משנה ב')

מילון המשנה

מי שקורא את המגילה רשאי לעמוד ורשאי לשבת	עומד ויושב
קיימו את המצווה	יצאו
מורידים, ממעטים במספר	פוחתין
מגדילים את המספר	מוסיפין
קוראים הפטרה – קטע מספרי הנביאים אחרי קריאת התורה	מפטירין בנביא
העולה הראשון לתורה והעולה האחרון	הפותח והחותם
הימים שבין היום הראשון והאחרון של פסח וסוכות	חלו של מועד

תרשים כאמד"ט – המספר ביום חול

מלאו את התרשים לפי סוף משנה א.

כותרת	אומר	מקרה	דין	טעם
<u>קריאת התורה בימי חול ובשבת במנחה</u>	<u>סתם משנה (תנא קמא)</u>	<u>שני, חמישי ושבת במנחה</u>	<u>קורין שלשה, אין פוחתין ואין מוסיפין, ואין מפטירין</u>	<u>שלא יקשה לציבור – ימי מלאכה, ושבת במנחה סמוך לחשכה</u>

מבינים את המשנה

- מי שקורא את המגילה – האם עליו לעמוד? לא. רשאי לעמוד ורשאי לשבת.
 - שני אנשים קראו את המגילה יחד בקול. האם יצאו ידי חובה? כן, «קראו שנים, יצאו».
 - השלימו: בימי שני וחמישי, וכן בשבת במנחה, עולים לתורה שלשה אנשים, ואין מפטירין בנביא.
 - העתיקו מן המשנה את «זה הכלל» והסבירו אותו במילים שלכם.
- תשובה:** «כל שיש בו מוסף ואינו יום טוב, קורין ארבעה» – יום שמקריבים בו קרבן מוסף אבל אינו יום טוב (אין בו איסור מלאכה כמו ביום טוב), כמו ראש חודש וחול המועד – עולים בו ארבעה.
- מה ההבדל בין ראש חודש ובין שבת בעניין הוספה על מספר העולים?
- תשובה:** בראש חודש «אין פוחתין ואין מוסיפין» – בדיוק ארבעה; בשבת (וגם ביום טוב וביום הכיפורים) «אין פוחתין, אבל מוסיפין» – אפשר להעלות יותר משבעה.
- איזה משפט חוזר בשתי המשניות? הפוחת והחותם בתורה, מברך לפניו ולאחריה.

מה ההבדל? – טבלת העולים

היום	כמה עולים?	מוסיפים?	הפטרה?
שני וחמישי, שבת במנחה	<u>3</u>	<u>לא</u>	<u>לא</u>
ראש חודש וחול המועד	<u>4</u>	<u>לא</u>	<u>לא</u>
יום טוב	<u>5</u>	<u>כן</u>	<u>כן</u>
יום הכיפורים	<u>6</u>	<u>כן</u>	<u>כן</u>
שבת (בבוקר)	<u>7</u>	<u>כן</u>	<u>כן</u>

עיון בברטנורה

ברטנורה

בי"ט ה' – דכל דטפי ליה מלתא מחבריה, טפי ליה גברא

7. מה מבאר הברטנורא? השלימו: ככל שהיום חשוב יותר – כך מוסיפים עוד עולה.

ברטנורא

בי"ט ה' – יו"ט דאיכא בטול מלאכה קורין חמשה. ויוה"כ דענוש כרת קורין ששה. שבת דחיוב סקילה קורין שבעה

8. לפי הברטנורא, מה מיוחד בכל יום שגורם להוסיף עולה?

היום	מה מיוחד בו לפי הברטנורא?
יום טוב	<u>ביטול מלאכה – אסור לעשות בו מלאכה</u>
יום הכיפורים	<u>העונש על מלאכה בו הוא כרת</u>
שבת	<u>העונש על חילול שבת הוא סקילה</u>

ברטנורא

ואין מוסיפין עליהן – שלא יקשה לצבור, מפני שהן ימי מלאכה

9. איזה קושי פותר הברטנורא כאן? כלומר: למה לא מוסיפים עולים ביום שני וחמישי?

תשובה: כי אלה ימי עבודה, והציבור צריך ללכת לעבודתו – אם יאריכו בקריאה יהיה קשה לציבור.

המשנה בחיינו

10. בברטנורא על משנה א מסופר שהיום כל העולים מברכים לפני הקריאה ואחריה – כדי שמי שנכנס באמצע או יוצא באמצע לא יחשוב שאין ברכה. מה אפשר ללמוד מכך על הדאגה לכל אחד מן המתפללים?

תשובה: חכמים חשבו גם על מי שמאחר או יוצא מוקדם, ודאגו שאף אחד לא יטעה. גם אנחנו צריכים לחשוב איך המעשים שלנו נראים לאחרים ולא לגרום להם לטעות.

שווה לדעת

בשמחת תורה נוהגים להעלות לתורה את כל הקהל, ואפילו את הילדים יחד עם מבוגר – זה אפשרי כי ביום טוב «מוסיפין עליהן».

במשפט אחד

ככל שהיום קדוש יותר עולים יותר אנשים לתורה: 3 בחול, 4 בראש חודש ובחול המועד, 5 ביום טוב, 6 ביום הכיפורים ו-7 בשבת.

פרק רביעי - הקורא עומד

דברים שבקדושה וסדר הקריאה

לשון המשנה

אין פורסין את שמע, ואין עוברין לפני התבה, ואין נושאים את כפיהם, ואין קורין בתורה, ואין מפטירין בנביא, ואין עושין מעמד ומושב, ואין אומרים ברכת אבליים ותנחומי אבליים וברכת חתנים, ואין מזמנין בשם, פחות מעשרה. וברקעות, תשעה וכהן; ואדם, פיוצא בכהן:
(מסכת מגילה, פרק ד', משנה ג')

מילון המשנה

פורסין את שמע	אומרים קדיש, ברכו וברכה ראשונה של קריאת שמע בשביל מי שאיחר
עוברין לפני התבה	משמשים שליו ציבור בתפילה
נושאים את כפיהם	הכוהנים מברכים את העם בברכת כוהנים
מעמד ומושב	עמידה וישיבה שבע פעמים בדרך לקבורה, לכבוד המת
מזמנין בשם	אומרים בזימון «נברך אלהינו»
קרקעות	שדות שהוקדשו להקדש ורוצים לפדות אותם

מבינים את המשנה

1. כמה דברים מונה המשנה שאין עושים «פחות מעשרה»? **עשרה** (פורסין את שמע, עוברין לפני התבה, נושאים את כפיהם, קורין בתורה, מפטירין בנביא, מעמד ומושב, ברכת אבליים, תנחומי אבליים, ברכת חתנים, מזמנין בשם)

2. מיינו את הדברים שבמשנה לפי המקום שבו הם נעשים.

בתפילה ובקריאה בבית הכנסת	באבלות ובכבוד המת	בשמחה ובסעודה
<u>פורסין את שמע</u>	<u>מעמד ומושב</u>	<u>ברכת חתנים</u>
<u>עוברין לפני התבה</u>	<u>ברכת אבליים</u>	<u>מזמנין בשם</u>
<u>נושאים את כפיהם; קורין בתורה; מפטירין בנביא</u>	<u>תנחומי אבליים</u>	

3. בפדיון קרקעות של הקדש צריך עשרה, ובתנאי מיוחד. מהו? **תשעה וכהן - אחד מן העשרה צריך להיות כהן**

עיון בברטנורה

ברטנורה

ואין קורין בתורה – כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה, כתיב הכא בתוך בני ישראל, וכתיב התם (במדבר טו) הבדלו מתוך העדה הזאת, מה להלן עשרה, שאין עדה פחותה מעשרה, אף כאן עשרה

4. מה מבאר הברטנורה? מניין לומדים שדבר שבקדושה צריך עשרה? השלימו את השרשרת:

שלב	מה כתוב?
פסוק א (ויקרא כב)	<u>ונקדשתי בתוך בני ישראל</u>
פסוק ב (במדבר טו)	<u>הבדלו מתוך העדה הזאת</u>
המילה המשותפת	<u>תוך</u>
עדה היא לפחות	<u>עשרה</u>
המסקנה	<u>כל דבר שבקדושה – לא בפחות מעשרה</u>

שווה לדעת

«העדה הזאת» שבמדבר היא המרגלים – עשרה מרגלים שהוציאו דיבה על הארץ (שנים, יהושע וכלב, לא היו עמם). מכאן לומדים חז"ל שעדה היא עשרה.

לשון המשנה

הקורא בתורה, לא יפחות משלשה פסוקים. לא יקרא למתרגמן יותר מפסוק אחד, ובנביא שלשה. היו שלשתן שלש פרשיות, קורין אחד אחד. מדלגין בנביא, ואין מדלגין בתורה. ועד כמה הוא מדלג? עד כדי שלא יפסק התרגמן:

(מסכת מגילה, פרק ד', משנה ד')

מבנים את המשנה

5. השלימו: הקורא בתורה לא יקרא פחות מ שלשה פסוקים.

6. מה ההבדל בין התורה ובין הנביא? מלאו את הטבלה.

הנושא	בתורה	בנביא
כמה פסוקים קוראים בבת אחת לפני המתרגם?	<u>פסוק אחד</u>	<u>שלשה פסוקים</u>
האם מדלגים?	<u>אין מדלגין</u>	<u>מדלגין</u>

7. «עד כמה הוא מדלג?» – מה עונה המשנה, ומה הכוונה?

תשובה: «עד כדי שלא יפסק התרגמן» – מותר לדלג רק אם גלילת הספר תסתיים לפני שהמתרגם גמר לתרגם, כך שהציבור לא יחכה בשקט.

עיון בברטנורא

ברטנורא

ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד – שלא יטעה המתורגמן שמתרגם על פה: ובנביא שלשה – ולא אכפת לן אם יטעה דלא נפקא לן הוראה מינייהו

8. איזה קושי פותר הברטנורא? למה בתורה קוראים למתרגם רק פסוק אחד, ובנביא מותר שלשה?

תשובה: המתרגם מתרגם בעל פה, ובתורה חוששים שיטעה, כי מן התורה לומדים הלכה (הוראה). בנביא לא אכפת אם יטעה, כי ממנו לא לומדים הלכות.

ברטנורא

עד שלא יפסיק התורגמן – שאין כבוד לציבור לעמוד שם בשתיקה

9. לפי הברטנורא, מה הטעם שאסור לדלג יותר מדי? שאינ כבוד לציבור לעמוד ולחכות בשתיקה

אמת או טעות? + תיקון

המשפט	אמת / טעות	תיקון
מותר לקרוא בתורה בציבור גם כשיש רק שמונה אנשים.	<u>טעות</u>	<u>צריך עשרה – «פחות מעשרה» אין קורין בתורה</u>
בנביא מדלגים, ובתורה אין מדלגים.	<u>אמת</u>	<u>—</u>
כל עולה לתורה קורא לפחות שני פסוקים.	<u>טעות</u>	<u>לא פחות משלשה פסוקים</u>
המתרגם מתרגם מתוך ספר כתוב.	<u>טעות</u>	<u>מתרגם על פה (ברטנורא)</u>

המשנה בחינו

10. מדוע לדעתכם קבעו חכמים שדברים שבקדושה יאמרו רק בציבור של עשרה? איך זה משפיע על החשיבות של כל אחד שמגיע למניין?

תשובה: קדושה גדולה שורה בציבור; לכן כל אחד חשוב – בזכות האדם העשירי אפשר לומר קדיש, קדושה ולקרא בתורה. כדאי להגיע בזמן ולהשלים מניין.

במשפט אחד

דבר שבקדושה נאמר רק בעשרה, והקריאה בתורה מדויקת יותר מן הקריאה בנביא: פסוק אחד למתרגם ואין מדלגין.

פרק רביעי - הקורא עומד

המפטיר והקטן

לשון המשנה

המפטיר בנביא הוא פורס על שמע, והוא עובר לפני התבה, והוא נושא את כפיו. ואם היה קטן, אביו או רבו עוברין על ידו:

(מסכת מגילה, פרק ד', משנה ה')

לשון המשנה

קטן קורא בתורה ומתרגם, אבל אינו פורס על שמע, ואינו עובר לפני התיבה, ואינו נושא את כפיו. פוחח פורס את שמע ומתרגם, אבל אינו קורא בתורה, ואינו עובר לפני התבה, ואינו נושא את כפיו. סומא פורס את שמע ומתרגם. רבי יהודה אומר: כל שלא ראה מאורות מימיו, אינו פורס על שמע:

(מסכת מגילה, פרק ד', משנה ו')

מילון המשנה

המפטיר בנביא	מי שקורא את ההפטר
פורס על שמע	אומר את ברכות קריאת שמע בשביל הציבור
על ידו	בשבילו, במקומו
ומתרגם	מתרגם את הקריאה לארמית לפני הציבור
פוחח	אדם שבגדיו קרועים ואינו לבוש כראוי
סומא	עיוור, שאינו רואה
מאורות	אור השמש, הירח והכוכבים

תרשים כאמד"ט – משנה ה

כותרת	אומר	מקרה	דין	טעם
<u>כבוד</u> <u>המפטיר</u> <u>בנביא</u>	<u>תנא קמא</u>	<u>אדם שמפטיר בנביא</u>	<u>הוא פורס על שמע,</u> <u>עובר לפני התיבה ונושא</u> <u>כפיו</u>	<u>ההפטרה נחשבת פחות</u> <u>מכובדת, ולכן נתנו לו</u> <u>כבוד אחר (ברטנורא)</u>
–	–	<u>המפטיר הוא קטן</u>	<u>אביו או רבו עוברין על</u> <u>ידו</u>	<u>קטן אינו יכול לעבור</u> <u>לפני התיבה ולפרוס על</u> <u>שמע</u>

עיון בברטנורא

ברטנורא

והוא עובר לפני התיבה – הואיל וממציא את עצמו להפטיר דהוי דבר שאינו כבודו תקנו לו את זו לכבודו

1. איזה קושי פותר הברטנורא? למה דווקא המפטיר זוכה לעבור לפני התיבה?

תשובה: להפטיר בנביא נחשב לכבוד קטן יותר מעלייה לתורה, ובכל זאת הוא מוכן להפטיר. לכן חכמים תיקנו לו כבוד – שיהיה גם שליח הציבור.

מבינים את המשנה

2. השלימו את הטבלה לפי משנה ו (☐ = רשאי, = אינו רשאי):

מי?	קורא בתורה	מתרגם	פורס על שמע	עובר לפני התיבה	נושא כפיו
קטן	—	—	X	X	X
פוחח	X	—	—	X	X
סומא (לפי תנא קמא)	–	—	—	–	–

3. לפי הטבלה: מה הקטן רשאי לעשות והפוחח אינו רשאי? לקרוא בתורה

4. ומה הפוחח רשאי לעשות והקטן אינו רשאי? לפרוס על שמע

עיון בברטנורא – שני טעמים שונים

ברטנורא

אבל אינו פורס על שמע – וכל שאינו חייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן
אבל אינו קורא בתורה – מפני כבוד התורה. וכן לפני התיבה וכן לנשיאת כפים, מפני שגנאי הוא לצבור

5. למה הקטן אינו פורס על שמע? כי הוא אינו חייב במצוה, ומי שאינו חייב אינו מוציא את הרבים ידי חובתן

6. למה הפוחח אינו קורא בתורה? מפני כבוד התורה – גנאי לציבור

7. הסבירו במילים שלכם: הקטן והפוחח לא יכולים לעשות דברים שונים, כי הטעם אצל כל אחד שונה. מה הטעם של כל אחד?

תשובה: אצל הקטן הבעיה היא חיוב – הוא עוד לא חייב במצוות, ולכן אינו יכול להוציא אחרים. אצל הפוחח הבעיה היא כבוד – הוא חייב במצוות, אבל אין זה מכובד שיעמוד כך לפני הציבור.

מחלוקת במשנה

«סומא פורס את שמע» – אבל רבי יהודה חולק.

מי אומר?	מה דעתו?	נימוק/סברה (לפי הברטנורא)
<u>תנא קמא</u>	<u>סומא פורס על שמע</u>	<u>גם מי שאינו רואה נהנה מן המאורות – אנשים רואים אותו ומצילים אותו מן המכשולים</u>
<u>רבי יהודה</u>	<u>מי שלא ראה מאורות מימיו – אינו פורס</u>	<u>מעולם לא נהנה מן האור</u>

8. מהי נקודת המחלוקת? (רמז: הברכה הראשונה של קריאת שמע היא «יוצר המאורות».)

תשובה: האם מי שנולד עיוור נהנה מן האור ויכול לברך עליו. לפי תנא קמא – כן, כי אחרים רואים ועוזרים לו; לפי רבי יהודה – לא. והלכה כתנא קמא.

המשנה בחיינו

9. הברטנורא מסביר שהעיוור נהנה מן האור, כי «בני אדם רואין אותו ומצילין אותו מן המכשולים». איך אנחנו יכולים להיות «המאורות» של מי שזקוק לעזרה?

תשובה: לראות מי צריך עזרה ולהושיט יד – ללוות, להזהיר ממכשול, להסביר. כך גם הוא נהנה מן האור שלנו.

שווה לדעת

הגמרא מספרת על רב יוסף, שהיה עיוור, ששמח כשהבין שהלכה כתנא קמא – כי כך גם הוא יכול לברך «יוצר המאורות».

במשפט אחד

המפטייר זוכה לכבוד להוביל את התפילה; קטן אינו מוציא אחרים כי אינו חייב, ופוחח אינו קורא בתורה מפני כבוד הציבור.

פרק רביעי - הקורא עומד

נשיאת כפיים ושליח הציבור

לשון המשנה

כהן שיש בידיו מומין, לא ישא את כפיו. רבי יהודה אומר: אף מי שהיו ידיו צבועות אסטים ופואה, לא ישא את כפיו, מפני שהעם מסתכלין בו:
(מסכת מגילה, פרק ד', משנה ז')

מילון המשנה

פגמים בגוף הנראים לעין	מומין
צבועות בצבע (מפני עבודתו)	צבועות
צמח שצובעים בו בצבע כחול	אסטים
שורשים שצובעים בהם בצבע אדום	פואה
מביטים בו (ואינם מתרכזים בברכה)	מסתכלין בו

מחלוקת במשנה

מי אומר?	מה דעתו?	נימוק/סברה
<u>תנא קמא</u>	<u>כהן שיש בידיו מומין לא ישא את כפיו</u>	<u>העם יסתכלו בו</u>
<u>רבי יהודה</u>	<u>אף מי שידיו צבועות אסטים ופואה לא ישא את כפיו</u>	<u>«מפני שהעם מסתכלין בו»</u>

1. מהי נקודת המחלוקת? האם גם ידיים צבועות (ולא רק מום בגוף) מונעות נשיאת כפיים

עיון בברטנורא

ברטנורא

לא ישא את כפיו – והמסתכל בכהנים כשנושאים כפיהן עיניו כהות
פואה – ומסיק בגמרא שאם היה דש בעירו, כלומר רגיל עמהם וכולם יודעים במומין שיש בו או בצבע שבידיו או שרוב אנשי העיר מלאכתן בכך מותר, דשוב אין מסתכלים בו

2. מה מבאר הברטנורא? מתי כהן עם מום או עם ידיים צבועות כן נושא את כפיו?

תשובה: כשהוא «דש בעירו» – כולם מכירים אותו ורגילים במום או בצבע, או כשרוב אנשי העיר עוסקים בצביעה. אז לא יסתכלו בו, וטעם האיסור כבר אינו קיים.

3. העיקרון: הדין תלוי ב טעם. כשהטעם – «העם מסתכלין בו» – אינו קיים, גם האיסור אינו קיים.

לשון המשנה

האומר איני עובר לפני התבה בצבועין, אף בלבנים לא יעבר. בסנדל איני עובר, אף יחף לא יעבר. העושה תפלתו עגלה, סכנה, ואין בה מצוה. נתנה על מצחו או על פס ידו, הרי זו דרך המינות. צפן זהב, ונתנה על בית אנקלי שלו, הרי זו דרך החיצונים:
(מסכת מגילה, פרק ד', משנה ח')

מילון המשנה

בבגדים צבועניים	בצבועין
בלי נעליים	יחף
עגולה	עגלה
כף היד	פס ידו
השרוול, מעל הבגד	בית אנקלי

מבינים את המשנה

4. אדם אומר: «איני עובר לפני התבה בצבועין». מה הדין? «אף בלבנים לא יעבר»

ברטנורא

אף בלבנים לא יעבור – חיישינן שמא מינות נורקה בו, דעובדי ע"ז מקפידין בכך:

5. איזה קושי פותר הברטנורא? מה רע באדם שרוצה להתפלל דווקא בבגדים לבנים?

תשובה: כאן הוא לא רוצה להתפלל בשום אופן בבגדים צבועניים, ומתעקש על דבר שאין לו מקור בהלכה. חוששים שהוא הושפע מן המינים (כופרים), שהקפידו על כך – ולכן לא נותנים לו לעבור לפני התיבה.

6. מה ההבדל? מלאו לפי המשנה והברטנורא:

מה עשה?	מה הדין?	למה? (ברטנורא)
עשה תפילין עגולות	<u>סכנה, ואין בה מצוה</u>	<u>שלא תיכנס בראשו; תפילין מרובעות - הלכה למשה מסיני</u>
שם תפילין על מצחו או על כף ידו	<u>דרך המינות</u>	<u>בזים דברי חכמים והולכים אחר משמעות המקרא</u>
ציפה תפילין בזהב	<u>דרך החיצונים</u>	<u>הכל צריך להיות מעור בהמה טהורה</u>
שם תפילין על השרוול	<u>דרך החיצונים</u>	<u>«לך לאות, ולא לאחרים לאות»</u>

עיון בברטנורא

ברטנורא

הרי זה דרך מינות - וחכמים למדו בגזירה שוה בין עיניך, במקום שער שבראש

7. לפי הברטנורא, היכן מניחים את תפילין של ראש? במקום שער שבראש ואת תפילין של יד? בגובה היד, כנגד הלב

חושבים לעומק

8. «מינים» קראו את הפסוק «בין עיניך» כפשוטו, בלי לשמוע לחכמים. מה המשנה מלמדת אותנו על הקשר בין התורה שבכתב לפירוש של חכמים?

תשובה: אי אפשר לקיים את התורה בלי תורה שבעל פה. חכמים קיבלו את הפירוש הנכון (למשל, תפילין מרובעות - הלכה למשה מסיני), ומי שמתעלם מהם מקיים את המצוה לא כראוי.

9. «לך לאות, ולא לאחרים לאות» - מה אפשר ללמוד מכאן על עשיית מצוות בצניעות, לא כדי להתהדר?

תשובה: מצוה עושים לשם שמים, בשביל הקשר שלנו עם ה', ולא כדי שאחרים יראו ויתפעלו.

במשפט אחד

כהן שהעם יסתכל בידיו אינו נושא כפיו, ומי שמשנה ממנהג חכמים בתפילה ובתפילין - הולך בדרך המינים והחיצונים.

פרק רביעי - הקורא עומד

נוסחים שאין אומרים, ופרשיות שאין מתרגמים

בסוף המסכת המשנה עוסקת במילים: איזו מילה בתפילה עלולה לבטא אמונה לא נכונה, ואיזה תרגום עלול לפגוע בכבוד של אדם או של הציבור.

לשון המשנה

האומר יברכוך טובים, הרי זו דרך המינות. על קן צפור יגיעו רחמים, ועל טוב יזכר שמך, מודים מודים, משתקין אותו. המכנה בעריות, משתקין אותו. האומר, "ומזרעך לא תתן להעביר למלך" (ויקרא יח, כא): "ומזרעך לא תתן לאעבדך בארמיותא", משתקין אותו בנזיפה: (מסכת מגילה, פרק ד', משנה ט')

מילון המשנה

יברוך טובים	«הטובים יברכו אותך» – כאילו רק הצדיקים מברכים את ה'
משתקין אותו	מפסיקים את שליח הציבור באמצע התפילה
מודים מודים	אומר «מודים» פעמיים
בנזיפה	בגערה, בדברים קשים

מבינים את המשנה ואת הברטנורא

לכל נוסח שבמשנה יש טעם בברטנורא. קראו והשלימו.

ברטנורא

על קן צפור יגיעו רחמים – משתקין אותו, שעושה מצותיו של הקב"ה רחמים והם אינן אלא גזירות

1. מה רע בתפילה «על קן צפור יגיעו רחמים»? היא הופכת את מצוות ה' לרחמים, והן גזירות של המלך – מקיימים אותן כי ה' ציווה

ברטנורא

ועל טוב יזכר שמך – משתקין אותו, שאנו חייבים לברך על הרעה כשם שמברכין על הטובה

2. מה רע בתפילה «ועל טוב יזכר שמך»? כאילו מודים לה' רק על הטוב, ואנו חייבים לברך גם על הרעה

ברטנורא

מודים מודים – דמיחזי כשתי רשויות, כמודה ומקבל עליו ב' אלהות:

3. מה רע ב«מודים מודים»? נראה כאילו מודה לשתי רשויות, חלילה – ואנו מאמינים בה' אחד

ברטנורא

יברכוך טובים הרי זו דרך מינות – שצריכין ישראל לצרף עמהם פושעי ישראל באגודת תעניותיהם

4. לפי הברטנורא, למה אסור לומר «יברכוך טובים»?

תשובה: כי כל ישראל, גם מי שחטא, צריכים להיות חלק מן הציבור המתפלל. כמו החלבנה, שריחה רע ובכל זאת היא אחד מסממני הקטורת.

זוגות מתאימים

מה הבעיה בו?	הנוסח
● נראה כאילו יש שתי רשויות	● יברכוך טובים
● מודה רק על הטוב	● על קן צפור יגיעו רחמיך
● מוציא את החוטאים מן הציבור	● ועל טוב יזכר שמך
● הופך גזירה לרחמים	● מודים מודים

תשובה: יברכוך טובים – מוציא את החוטאים מן הציבור • על קן צפור – הופך גזירה לרחמים • ועל טוב יזכר שמך – מודה רק על הטוב • מודים מודים – נראה כאילו יש שתי רשויות

שווה לדעת

בסוף המשנה מדובר גם במי שמתרגם פסוק ומשנה את משמעותו – גם אותו «משתקין אותו בנזיפה», כי אסור לעקור פסוק ממשמעותו.

לשון המשנה

מעשה ראובן, נקרא ולא מתרגם. מעשה תמר, נקרא ומתרגם. מעשה עגל הראשון, נקרא ומתרגם; והשני, נקרא ולא מתרגם. ברפת כהנים, מעשה דוד ואמנון, לא נקראין ולא מתרגמין. אין מפטירין במרכבה; ורבי יהודה מתיר. רבי אליעזר אומר: אין מפטירין ב"הודע את ירושלים" (יחזקאל טז): (מסכת מגילה, פרק ד', משנה י')

מבינים את המשנה

בבית הכנסת היו קוראים פסוק בעברית, והמתרגם תרגם לארמית – כדי שכל הציבור יבין. המשנה מלמדת שיש פרשיות שקוראים אבל לא מתרגמים.

5. השלימו לפי המשנה: מעשה העגל הראשון – נקרא ומתרגם; והשני – נקרא ולא מתרגם.

ברטנורא

מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם – ולא חיישינן ליקרא דישראל:
מעשה עגל השני – משום יקרא דאהרן

6. מה ההבדל בין שני חלקי מעשה העגל? למה אחד מתורגם והשני לא?

תשובה: החלק הראשון עוסק בעם, ולא חוששים לכבוד ישראל – מתרגמים. החלק השני עוסק באהרן, ושם לא מתרגמים מפני כבודו של אהרן הכהן.

ברטנורא

ברכת כהנים – משום דאית ביה ישא ה' פניו אליך, שלא יאמרו הקב"ה נושא פנים

7. לפי הברטנורא, למה לא מתרגמים את ברכת כהנים? שלא יבינו לא נכון את «ישא ה' פניו אליך»
ויאמרו שהקב"ה נושא פנים

מחלוקת במשנה

הנושא	מי אוסר?	מי מתיר? / מה ההלכה?
להפטיר במרכבה (יחזקאל א')	<u>תנא קמא</u>	<u>רבי יהודה מתיר – והלכה כמותו</u>
להפטיר ב«הודע את ירושלים» (יחזקאל טז)	<u>רבי אליעזר – משום כבוד ירושלים</u>	<u>אין הלכה כרבי אליעזר</u>

המשנה בחיינו

8. מה המשותף לכל הדינים במשנה י? מה הם מלמדים אותנו על הדרך שבה אנחנו מדברים על אחרים?

תשובה: כולם שומרים על כבוד – של אהרן, של ירושלים, ושל הציבור. גם אנחנו צריכים להיזהר לא לספר דברים שעלולים לבייש אדם, אפילו כשהם נכונים.

במשפט אחד

חכמים השתיקו מי שאומר נוסח שמבטא אמונה לא נכונה, וקבעו שיש פרשיות שקוראים ואין מתרגמים – כדי לשמור על כבוד.

פרק רביעי - הקורא עומד

חזרה – פרק רביעי

זוגות מתאימים – משנה ונושא

הנושא	המשנה
● פרשיות שקוראים ואין מתרגמים	● משנה א
● נוסחים שמשתקים את האומר אותם	● משנה ב
● כהן שיש בידיו מומין	● משנה ג
● קטן, פוחח וסומא	● משנה ד
● דברים שאין עושים בפחות מעשרה	● משנה ה
● קריאת המגילה, ושלושה עולים בחול	● משנה ו
● שליח ציבור וצורת התפילין	● משנה ז
● המפטיר בנביא הוא פורס על שמע	● משנה ח
● ארבעה, חמישה, שישה ושבעה עולים	● משנה ט
● מספר הפסוקים ודילוג בתורה ובנביא	● משנה י

תשובה: א - קריאת המגילה ושלושה עולים בחול • ב - ארבעה עד שבעה עולים • ג - אין עושים בפחות מעשרה • ד - מספר הפסוקים ודילוג • ה - המפטיר פורס על שמע • ו - קטן, פוחח וסומא • ז - כהן שיש בידיו מומין • ח - שליח ציבור וצורת התפילין • ט - נוסחים שמשתקים • י - קוראים ואין מתרגמים

טבלת סיכום – מספר העולים

היום	עולים	הפטרה	הטעם (ברטנורא)
שני, חמישי, שבת במנחה	<u>3</u>	<u>אין</u>	<u>שלא יקשה לציבור – ימי מלאכה</u>
ראש חודש, חול המועד	<u>4</u>	<u>אין</u>	<u>יש בו קרבן מוסף</u>
יום טוב	<u>5</u>	<u>יש</u>	<u>ביטול מלאכה</u>
יום הכיפורים	<u>6</u>	<u>יש</u>	<u>ענוש כרת</u>
שבת	<u>7</u>	<u>יש</u>	<u>חיוב סקילה</u>

מי אמר?

בפרק שלוש מחלוקות של רבי יהודה ואחת של רבי אליעזר. כתבו מי אמר כל דעה: תנא קמא / רבי יהודה / רבי אליעזר.

הדעה	מי אמר?
סומא פורס את שמע	<u>תנא קמא</u>
כל שלא ראה מאורות מימיו, אינו פורס על שמע	<u>רבי יהודה</u>
מי שידין צבועות אסטיס ופואה לא ישא את כפיו	<u>רבי יהודה</u>
מותר להפטיר במרכבה	<u>רבי יהודה</u>
אין מפטירין ב«הודע את ירושלים»	<u>רבי אליעזר</u>

אמת או טעות? + תיקון

המשפט	אמת / טעות	תיקון
מי שקורא את המגילה חייב לעמוד.	<u>טעות</u>	<u>עומד ויושב – רשאי גם לשבת</u>
ביום טוב אפשר להוסיף על חמשת העולים.	<u>אמת</u>	<u>—</u>
קטן רשאי לעבור לפני התיבה.	<u>טעות</u>	<u>קטן קורא בתורה ומתרגם, אבל אינו עובר לפני התיבה</u>
תפילין עגולות כשרות למצוה.	<u>טעות</u>	<u>«סכנה, ואין בה מצוה» – תפילין מרובעות</u>
מדלגין בנביא, ואין מדלגין בתורה.	<u>אמת</u>	<u>—</u>

השלימו מן המחסן

מאגר מילים

עשרה • פסוק אחד • שלשה • מוסף • אביו אורבו • משתקין

1. כל דבר שבקדושה אין עושים פחות מ עשרה.

2. בתורה קוראים למתרגם פסוק אחד, ובנביא שלשה.

3. כל שיש בו מוסף ואינו יום טוב, קורין ארבעה.

4. אם המפטיר היה קטן, אביו או רבו עוברין על ידו.

5. האומר «מודים מודים» – משתקין אותו.

חושבים לעומק – סיכום המסכת

6. משרד החינוך מדגיש שמסכת מגילה איננה רק על פורים. כתבו שלושה נושאים שלמדנו במסכת, מלבד קריאת המגילה.

תשובה: למשל: דיני שבת ויום טוב (אין בין), ספרים, תפילין ומזוזות, קדושת בית הכנסת, ארבע פרשיות וקריאת התורה במועדים, מספר העולים לתורה, דברים שבקדושה, נשיאת כפיים.

7. איזה דין מן הפרק הרביעי הכי משמעותי בעיניכם לחיים שלכם בבית הכנסת? הסבירו.

תשובה: תשובה אישית; למשל: חשיבות האדם העשירי במניין, כבוד הציבור, או זהירות בנוסח התפילה.

במשפט אחד

פרק «הקורא עומד» מלמד את סדר קריאת התורה, את הדברים שבקדושה ואת השמירה על כבוד התורה, התפילה והציבור.

הערות למורה

מסכת מגילה

כיתה ז' • מחוון למורה

בחוברת:

המשנה בחיינו

עיון בברטנורא

תרשים כאמד"ט

מילון המשנה

לשון המשנה

הַדָּרֵן עַלֶּה מִסְכֵּת מְגִלָּה

וְהַדָּרָה עָלוּ, דַּעְתּוֹ עָלֶה וְדַעְתָּה עָלוּ